

Rädsla och ignorans skapar lidande mellan medlemmar av två abrahamitiska religioner

Douglas Pratts syn på kristen extremism mot islam och islamofobi

Henrik Wallen

Magisterarbete i systematisk teologi
Handledare: Anni Maria Laato
Fakulteten för humaniora, psykologi och teologi
Åbo Akademi
2024

Författare Wallen, Henrik	Årtal 2024
Arbetets titel: Rädsla och ignorans skapar lidande mellan två abrahamitiska religioner- Douglas Pratts syn på kristen extremism och islamofobi	
Ämne: systematisk teologi, Fakulteten för humaniora, psykologi och teologi, Åbo Akademi	Handledare: Anni Maria Laato
<p>Kristendomen och islams medlemmar inkluderar över hälften av jordens befolkning och utmaningen att få dem att leva i fred med varandra har alltså en global inverkan. Idén att det inte kan finnas fred mellan nationer utan fred mellan religioner är en av orsakerna till att jag valde att studera kristen extremism mot islam och islamofobi. För att kunna lösa ett problem måste man först förstå problemet. För att göra detta studerar jag Douglas Pratts syn på kristen extremism och islamofobi. Pratt är från Nya Zeeland och har studerat kristendomen och islam. Jag valde Pratt delvis för att han inte är från Europa.</p> <p>Jag studerar kristen extremism mot islam och islamofobi i hopp om att det genom min text ska finnas lite mindre ignorans om dessa ämnen, ignorans som annars leder till att våld brukas av kristna. Resultat uppnås genom analyser av Douglas Pratts böcker och artiklar. Jag använder tre akademiska metoder i min text: innehållslig idéanalys, begreppsanalys och kontextualisering. Jag jämför även Pratt med andra teologer och visar vad som gör Pratt speciell.</p> <p>Pratt kommer fram till att kristen extremism uppkommer som en följd av religiös exklusivism och fundamentalism. En rädsla för att förlora sin religiösa identitet i ett allt mera multikulturellt samhälle leder till att man förespråkar fundamentalism och exklusivism. Pratt delar upp exklusivism och fundamentalism i olika faser och menar att exklusivism och fundamentalism inte behöver leda till extremism. Den kristna extremismen mot islam kan förekomma i formen av extrem teologi som man bland annat ser i grupper som <i>Christian Identity</i> eller i form av terrorism. Pratt lyfter fram Anders Breivik som ett exempel på en europeisk kristen terrorist vars fiende är islam och muslimerna.</p> <p>Douglas Pratt presenterar islamofobi som något som kan vara en form av kristen extremism. Islamofobi har enligt Pratt under historiens gång funnits ända sedan 800-talet e.Kr. Men Pratt menar att islamofobin ändrades märkbart som en följd av 11 september-attackerna. Islamofobi uppkommer som en följd av ignorans och denna ignorans kan vara omedveten eller medveten beroende på situationen. Kopplat med den ignorans som finns uppkommer islamofobi också som en följd av den uppfattning som man får av islam via medierna. Medierna ger en bild av islam som enligt Pratt är överdrivet negativ och inte tillräckligt kritisk. Pratt lyfter fram förbudet mot byggande av minareter i Schweiz som ett exempel på hur islamofobi kan se ut i praktiken.</p>	
Nyckelord Exklusivism, fundamentalism, extremism, islamofobi.	
Datum: 22.04.2024	Sidantal: 62

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	5
1.1	Val av ämne	5
1.2	Frågeställning	5
1.3	Tidigare forskning	7
1.4	Material.....	9
1.5	Metod.....	11
1.6	Avhandlingens struktur.....	12
1.7	Profil av Douglas Pratt	13
2	Grundkunskap om islam av Pratt och kristendomens och islams historia enligt Pratt	16
2.1	Bakgrundkunskap om islam enligt Pratt	16
2.1.1	Muhammeds liv.....	16
2.1.2	Kontexten för islams uppkomst.....	18
2.1.3	Islams grundläggande dogm.....	20
2.2	Kristendomens och islams historia enligt Douglas Pratt	22
2.2.1	Medeltiden.....	22
2.2.2	Senmedeltiden och renässansen	24
2.2.3	Imperialismen och postkolonialismen.....	26
3	Kristen extremism mot islam enligt Douglas Pratt	28
3.1	Religiös exklusivism.....	28
3.1.1	Öppen exklusivism.....	30
3.1.2	Stängd exklusivism	32
3.1.3	Extrem exklusivism.....	33
3.2	Religiös fundamentalism	34
3.2.1	Passiv fundamentalism.....	36
3.2.2	Bestämd fundamentalism	37
3.2.3	Fanatisk fundamentalism.....	39
3.2.4	Tolkning av Douglas Pratts syn på fundamentalism	40
3.3	Kristen extremism och terrorism	41
3.3.1	Exempel på extremistiska grupper inom kristendomen	42
3.3.2	Anders Breivik	45
4	Douglas Pratts syn på islamofobi	49
4.1	Definition av islamofobi och dess uppsving i och med terrorattackerna den 11 september	49

4.2	Ignorans om islam	51
4.3	Mediernas inverkan	53
4.4	Förbudet mot byggande av minareter i Schweiz	55
5	Avslutande diskussion.....	58
6	Litteraturförteckning	60
6.1	Primärlitteratur.....	60
6.2	Sekundärlitteratur	61

1 Inledning

1.1 Val av ämne

Jag valde att studera Douglas Pratts som är professor i religionsvetenskap vid Waikato universitet i Nya Zeeland. Efter att ha läst hans bok: *The Challenge of Islam: Encounters of Interfaith Dialogue* (2016) började jag tänka på att skriva om islamofobi. Mitt intresse för att skriva om islamofobi växte efter att jag hittade boken *Fear of Muslims? Internal Perspectives of Islamophobia* (2016) och jag mindes att mitt intresse för islam hade sitt ursprung i den rädsla som jag var medveten att riktades mot islam. Douglas Pratt var alltså intressant att studera eftersom han specifikt hade forskat om denna rädsla som tidigare fascinerat mig. Efter att ha läst några av Pratts böcker märkte jag att han även studerat kristen extremism och kopplade islamofobi till kristen extremism. Jag blev som en följd av detta också intresserad av hans forskning i kristen extremism och valde slutligen att skriva min avhandling om Pratts syn på kristen extremism mot islam och islamofobi.

Jag har också valt att studera Pratt eftersom han verkar vara en lite mindre känd teolog inom religionsteologi, till skillnad från till exempel John Hick och Hans Küng som har studerats mycket under årtiondenas lopp och som räknas som viktiga namn inom akademiska studier av religionsteologi och religionsdialog. Pratt är emellertid inte så känd och jag fann det vara lite utmanande att finna information om hans akademiska karriär. För min avhandling ville jag studera en mera okänd teolog i stället för att försöka hitta någon detalj i Hicks teologi som inte hade studerats tidigare. Jag valde också Pratt eftersom han inte är från Europa och jag tycker att kristna teologer från Asien borde studeras mera eftersom en del av dem inte bor i länder där kristendomen är i majoritet och detta brukar leda till att deras teologi är annorlunda än den man finner i västvärlden. Pratt är emellertid från Nya Zeeland, där kristendomen är den största religionen i landet.

1.2 Frågeställning

Den kända Hans Küng sade år 1998 att ”There will be no peace between nations without peace among the religions. There can be no peace between religions without dialogue among

the religions”.¹ Det här är ett av de mest kända citaten man kan finna inom religionsdialog och kan kopplas till islam och kristendomen som är de största bland världsreligionerna, om man ser på antalet medlemmar. Den katolska kyrkan och många andra grupper inom kristendomen har förespråkat religionsdialog i flera decennier men det kan kännas som att inga framsteg görs och som att relationen mellan islam och kristendomen förblir antagonistisk. Detta leder en till att fråga varför inga framsteg verkar göras.

Det kan vara lockande att beskylla islam och dess medlemmar för att så lite framsteg görs inom dialogen mellan kristendomen och islam. Man kan peka på grupper som IS och Taliban som representanter för islam och säga att islam är en farlig religion som man inte kan ha en fredlig relation med. Kristendomen ser man emellertid som en fredlig religion som har byggt upp västvärldens moral och varit en inspiration för mänskliga rättigheter medan islam är en våldsam religion till sin natur. Är situationen emellertid så här svartvit? Jag väljer att studera en teolog som Pratt som kritiskt studerat den kristna islamofobins rötter och även presenterar en del lösningar till denna utmaning.

Den här avhandlingen kommer att besvara två frågor. Den större frågan är: Vad är Douglas Pratts syn på kristen extremism mot islam? Den andra och mindre frågan är: Vilken är Douglas Pratts syn på islamofobi? Den andra frågan är en följdfråga, eftersom Pratt ser islamofobi som en del av kristen extremism. Pratt presenterar även en del lösningar till islamofobi. Jag kommer att ta upp detta i den avslutande diskussionen. Det är viktigt att studera kristen extremism och islamofobi i dag, eftersom muslimska minoriteter blir allt större i flera länder i Europa och eftersom islam som religion förväntas öka i medlemsantal under de följande 50 åren till att bli den största religionen i världen. Detta betyder att interaktion mellan medlemmar av de två religionerna kommer att bli allt mera normalt och man bör forska i hur respektive religioners medlemmar ser på varandra och behandlar varandra. Forskning inom kristen extremism och islamofobi behövs inte bara eftersom man behöver kunskap om ämnena utan också för att väcka uppmärksamhet om den orättvisa som riktas mot muslimer i bland annat Europa. Jag har valt att studera Douglas Pratt eftersom han verkar vara mindre känd, och jag tycker därför att det skulle vara viktigt att hans åsikter lyfts fram mera. Pratt är också viktig att studera eftersom han har bott i Europa korta tider men är från Nya Zeeland, vilket gör att han kan se på Europa inifrån och utifrån och har möjligheten att vara mera neutral än andra forskare.

---

¹Küng 1998.

1.3 Tidigare forskning

I detta underkapitel kommer jag att presentera det som tidigare skrivits om Douglas Pratt och ge en översikt över forskning i islamofobi och kristen extremism. Douglas Pratt är enligt mig en mindre känd forskare inom religionsteologi men detta betyder inte att hans teologi inte skulle ha studerats tidigare i detalj. I detta delkapitel presenterar jag delvis tidigare forskning om Douglas Pratts teologi. Det handlar främst om artiklar och recensioner av hans böcker. Jag fokuserar på recensioner av de böcker som jag har valt att analysera. Jag lyfter också fram en del tidigare forskning om islamofobi men eftersom detta är ett väldigt stort ämne så behandlar jag inte tidigare forskning i någon större utsträckning. Jag avslutar kapitlet med att presentera varför jag studerar Pratt specifikt och vad min avhandling kommer att bidra med till forskningen.

Daniel Peterson² har skrivit en recension av Douglas Pratts bok *The Challenge of Islam: Encounters in Interfaith Dialogue*. Recensionen publicerades år 2009. Peterson berättar om den struktur som Pratts bok har och fokuserar mest på den tredje delen av boken som handlar om framtidsutsikterna för dialog med islam. Peterson fokuserar också på de barriärer för dialog som Pratt lyfter fram, bland annat den ignorans som finns för islam i västvärlden. Peterson påpekar att Pratt inte nämner något om att muslimer sällan skriver om interreligiös dialog utan främst skriver polemiska texter om andra religioner. Peterson tycker också att Pratt presenterar en allt för negativ bild av Europa och ger en allt för romantisk bild av islam. Peterson menar att många i västvärlden är nyfikna på islam och vill lära sig mer om religionen trots att vi lever i en era av terrorism. Peterson kritiserar också Pratt för att han indikerar att kristendomens tro på Jesus som en frälsare är en barriär för dialog och menar att detta kan göra att många avvisar Pratts slutsatser.³

Theodore Gabriel⁴ har också skrivit om Pratts bok *The Challenge of Islam: Encounters in Interfaith Dialogue*. Pratts bok är uppdelad i tre delar. Gabriel berömmar del 1 av Pratts bok som främst är ett slags introduktion till islam och menar att Pratt förklarar islams dogmatiska lära bra. Del 2 av Pratts bok berömmar Gabriel också. Gabriel menar att det är speciellt bra att

---

² Daniel Peterson är en professor inom islamska studier och arabiska inom Fakulteten för asiatiska och österländska språk vid Brigham Young University.

³ Peterson 2009, 228–232.

⁴ Theodore Gabriel är en hedersforskare och emeritus föreläsare inom teologi och religionsvetenskap vid Gloucester University i England. Han har främst studerat världsreligioner med fokus på islam.

Pratt behandlar judendomens relation till islam och att fokus inte bara ligger på sionismens relation till islam och muslimernas polemik mot sionismen. Gabriel är mera kritisk mot det som Pratt skriver i del 3 och ser speciellt kritiskt på Pratts användning av Samuel Huntingdoms *Clash of Civilisations* (1996). Gabriel menar att Pratt inte är tillräckligt objektiv när han skriver del 3 av boken. Gabriel avslutar sedan med att fokusera på att Pratt ser interreligiös teologisk dialog som lösningen till den fientliga relationen mellan islam och andra religioner.⁵

Haidar Moukdad⁶ har också skrivit en recension om Pratts bok *The Challenge of Islam: Encounters in Interfaith Dialogue*. Precis som Gabriel och Peterson berömmar Moukdad också de första två delarna av Pratts bok. Moukdad ser boken som en bra men inte så fördjupad forskning om religionsdialog kopplat till islam. Moukdad fokuserar liksom Gabriel också på att Pratt skriver om relationen mellan judendomen och islam i del 2 av boken och ser detta som en bra sak eftersom man oftare brukar studera kristendomens relation till islam. Moukdad menar att lösningen som Pratt ger för att förbättra relationen mellan islam och andra religioner är ökad undervisning och menar att ignorans är det som skapar utmaningen.⁷

Zeina Barakat⁸ har skrivit en artikel om Pratts bok *Religion and Extremism: Rejecting Diversity*. Barakats artikel publicerades år 2018. Barakat menar att Pratt identifierar ignorans och avvisande av diversitet som ursprung till religiös extremism. Fokus ligger också i Pratts bok på att människan oftast tänker sig att endast islam har extremister. Pratt argumenterar emellertid att man finner extremister inom alla världsreligioner. Barakat berömmar Pratt speciellt mycket för hur islamofobi beskrivs i kapitel 9 av boken. Fokus är här på att islamofobi växer i västvärlden som en följd av hur medierna porträtterar islam och den ignorans som finns kopplad till islam. Median lyfter nästan enbart fram islam som en religion kopplad till terrorism, vilket leder till att man får en negativ bild av religionen.⁹

Islamofobi har emellertid studerats och blev ett allt populärare ämne att forska i efter 11 september-attackerna i USA. Chris Allen¹⁰ har studerat islamofobi i sin bok *Islamophobia*

---

⁵ Gabriel 2008, 187–188.

⁶ Haidar Moukdad är en forskare som varit ansluten till bland annat Dalhousie University. Han har forskat i bland annat mellan östern.

⁷ Moukdad 2005, 257.

⁸ Zeina Barakat är en forskare vid Universitetet i Cambridge. Hon har studerat bland annat kvinnors ställning inom islam i mellan östern.

⁹ Barakat 2018, 543–546.

¹⁰ Chris Allen är en brittisk sociolog och en docent vid centret för hatstudier under fakulteten för kriminalitet vid universitetet i Leicester. Han räknas också som en expert inom islamofobi.

(2011). Allen försöker i denna bok definiera och kontextualisera islamofobi. Detta är viktigt att göra eftersom forskningen vanligtvis fokuserar på vad konsekvenserna av islamofobi är. Det finns alltså en lucka i den akademiska forskningen, där man inte försökt definiera en av de största fördomarna i vårt kulturella klimat. Allen gör detta genom att studera islamofobi i dess olika former under historiens gång. Allen avvisar alltså idén att islamofobi endast skulle vara ett modernt påfund som uppkommit på grund av islamisternas terrorism.

Raymond Taras¹¹ har studerat islamofobi i Europa i sin bok *Xenophobia and Islamophobia in Europe* (2012). Taras bok handlar främst om hur islamofobi har uppkommit i Europa under historiens gång. Två av bokens kapitel behandlar specifikt länderna Frankrike och Tyskland och deras kulturella miljö. Taras menar att islamofobi har uppkommit som en utveckling av åsikter emot immigration. Under 1960-talet kommer en våg av muslimer till Europa som en del av en flyktingvåg från Afrika och Mellanöstern. Européerna kommer sedan under följande decennium att få en allt mer negativ bild av immigranter och avvisa immigration. Detta leder sedan till islamofobi när hatet inte mera är riktat mot immigranter utan specifikt muslimer i landet.¹²

Gabriel, Peterson, Moukdad, Barakat, Allen och Taras är alla från västvärlden och har alla studerat islamofobi eller islam. Jag har valt Pratt som den teolog jag ska forska om, eftersom han är från Nya Zeeland och alltså från en helt annan kontinent än de andra forskarna. Min studie av Pratts teologi är också grundligare och mer detaljerad än exempelvis Petersons artikel om Pratts teologi som bara fokuserar på en bok. Min forskning om Pratts syn på avvisande av diversitet kan också ses bidra till forskningen inom multikulturalism som är Taras specialitet. Min forskning utgår emellertid från ett teologiskt och inte från ett sociologiskt perspektiv.

1.4 Material

Som material för min avhandling använder jag mig av en kombination av olika verk som är skrivna av Douglas Pratt. Jag använder mig främst av två ensamförfattade böcker av Pratt.

---

¹¹ Raymond Taras är en kanadensisk sociolog och statsvetare som är en expert inom xenofobi och islamofobi. Han har också studerat multikulturalism och flyktingkriser.

¹² Taras 2012, 193–202.

Den första är *The Challenge of Islam: Encounters in Interfaith Dialogue*, som publicerades år 2016. Den här boken använder jag främst i kapitel 2 för att beskriva historien mellan islam och kristendomen samt också för att ge läsaren bakgrundskunskap om islam. Muhammeds liv och religionens ursprung enligt islams tradition har studerats mycket av både muslimer och utomstående. Jag väljer emellertid att använda mig av Pratt eftersom det är en ganska liten del av min avhandling och jag tycker att det är bra att jag främst lyfter fram Pratts forskning om alls möjligt. Den andra boken som jag använder mig mycket av är *Religion and Extremism: Rejecting Diversity*. Denna bok publicerades år 2018. Jag använder denna bok främst för att skriva kapitel 3 som behandlar kristen extremism mot islam. Boken behandlar även islamofobi i någon mån, vilket betyder att jag också i viss utsträckning kommer att använda den för kapitel 4.

De två tidigare nämnda böckerna är inte de enda böckerna av Douglas Pratt som jag använder mig av. Jag använder mig även av två andra böcker men för de här böckerna är Pratt inte den enda författaren utan det är fråga om en samling kortare verk av olika forskare som sammanställts till en bok. Den första av dessa är *Understanding Interreligious Relations* som publicerades år 2013. Pratt är en av bokens redaktörer. I den här boken har Pratt skrivit en text om exklusivism och fundamentalism och jag använder mig av boken som en av mina källor för delkapitel 3.1 och 3.2. Pratt har emellertid skrivit rätt mycket om exklusivism och fundamentalism, så boken är inte min enda källa för detta ämne. Boken *Fear of Muslims: International Perspectives of Islamophobia* som publicerades år 2016 är en annan källa för material om Pratts syn på islamofobi. Jag använder den här boken speciellt mycket för delkapitel 4.4, där jag behandlar förbudet mot byggande av minareter i Schweiz mera i detalj.

Jag använder mig också av flera artiklar som Pratt har skrivit. *Exclusivism and Exclusivity* (2007) är en artikel som behandlar Pratts syn på exklusivism, jag använder den också för delkapitel 4.1. Artikeln *Religion and Terrorism: Christian Fundamentalism and Extremism* (2010) behandlar såsom framgår av titeln kristen extremism och fundamentalism. Dessutom använder jag artikeln *Islamophobia as Reactive Co-Radicalization* (2015). Den här artikeln används främst för delkapitel 3.3.2. Jag använder mig också av Carl-Henric Grenholms bok *Att förstå religion* (2006) för att beskriva de akademiska metoderna som jag använder mig av i min forskning.

1.5 Metod

Jag använder tre akademiska metoder i den här avhandlingen: innehållslig idéanalys, begreppsanalys och kontextualisering. Jag börjar med att berätta om hur jag använder mig av innehållslig idéanalys, sedan behandlar jag begreppsanalys och hur och var jag använder den i min avhandling och slutligen behandlar jag hur jag använder mig av kontextualisering som en av mina metoder.

Carl-Henric Grenholm beskriver innehållslig idéanalys som studien av texter där man kan analysera textens innehåll för att göra texten klarare, förstå författaren genom att analysera texten eller studera hurdana känslor textens innehåll väcker hos läsaren.¹³ Jag använder innehållslig idéanalys för att göra Douglas Pratts syn på kristen extremism och islamofobi klarare och enklare att förstå för andra. Grenholm förklarar att innehållslig idéanalys kan handla om att ge en överskådlig och välstrukturerad bild av textens innehåll. När man gör detta bör man ändå vara försiktig, eftersom man måste fånga det viktigaste som texten behandlar och inte försöka förklara varje detalj. Målet med den här metoden är att för läsaren referera textens innehåll på ett nytt sätt som gör textens, eller i det här fallet, texternas, innehåll klarare och lättare att förstå än den ursprungliga texten.¹⁴

Grenholm menar att när man använder denna form av innehållslig idéanalys inom teologi ska man först fånga vad den huvudsakliga tesen som författaren försöker föra fram till läsaren är och sedan bygga upp sin text kring denna tes. Man ska även behandla författarens argument för att motivera sin tes.¹⁵ I min avhandling är den huvudsakliga tesen som Pratt argumenterar för att kristen extremism uppkommer som ett svar på islams extremism. Det handlar alltså om ett slags ömsesidig radikaliserings. Pratt menar också att islamofobi är en av de former som kristen extremism kan ta.

Grenholm menar att begreppsanalys har som mål att förstå vad meningen med ett begrepp är. En teori som Grenholm presenterar är att begreppet har en specifik, objektiv mening som man kan förstå. En annan teori som Grenholm presenterar är emellertid att betydelsen av ett begrepp påverkas av en persons subjektiva föreställningar. Den tredje teorin som Grenholm för fram är att språket påverkas av dess sociala miljö och sociala konventioner.¹⁶ Jag använder

---

¹³ Grenholm 2006, 213–214.

¹⁴ Grenholm 2006, 223.

¹⁵ Grenholm 2006, 223.

¹⁶ Grenholm 2006, 206–207.

mig av en kombination av den andra och tredje teorin i min analys av begreppet islamofobi. Begreppsanalys används för att definiera begrep som exklusivism, fundamentalism, extremism och islamofobi. Definitioner ges i kapitel 4 och 5.

Den tredje metoden som jag använder är kontextualisering. Elisabeth Mansén; som studerat begreppet kontext och kontextualisering, använder sig av Nationalencyklopedin (NE) för att definiera ordet kontextualisering. NE definierar kontextualisering som den akademiska metod där man tar ett ord eller en idé och placerar in det i ett speciellt sammanhang alltså en speciell kontext.¹⁷ Kontextualisering kan ses som en fördjupande metod av analys där man inte bara tar isär och analyserar något utan också placerar in det i en ny miljö.¹⁸ I min avhandling placerar jag in islamofobi i en speciell kontext. Kontexten är i det här fallet Schweiz och jag studerar Pratts syn på förbudet mot byggande av minareter. Islamofobi finner man oftast i USA och Frankrike. Jag väljer därför att studera det i Schweiz som är en mera unik miljö, vilket leder till att islamofobin där ser annorlunda ut. Kontextualisering används även när Pratt ger exempel på kristen extremism från Nya Zeeland och Australien och när den historiska kontexten för islamofobi behandlas.

1.6 Avhandlingens struktur

Avhandlingen inleds med ett bakgrundskapitel där jag behandlar Douglas Pratt med fokus på Pratts akademiska karriär. Jag fokuserar på hur Pratt kom att arbeta som professor på ett universitet i Nya Zeeland. Detta är viktigt, eftersom det är Pratts teologi som min avhandling behandlar, och trots att Pratt är en professionell forskare som försöker vara objektiv och neutral påverkas Pratt också av sina egna erfarenheter. Jag kommer även i senare kapitel att göra kopplingar mellan Pratts liv och hans teologi. Bakgrundskapet behandlar även en del grundfakta om islam, eftersom läsarna eventuellt inte är bekanta med religionen, och för resten av min avhandling är det även nödvändigt läsarna har en viss kunskap om Muhammed och islams grundläggande doktrin.

Jag fortsätter sedan med att behandla kristendomens och islams historia sådan som Pratt förklarar den. Fokus är här på relationen mellan religionerna under historiens gång. Jag

---

¹⁷ Mansén 2022, 187–188.

¹⁸ Bergwik, Dirke, Holmberg 2022, 7–8.

fokuserar på medeltiden respektive imperialismen. Under medeltiden är fokus på den islamska guldåldern och specifikt på korstågen. Jag behandlar också hur det kommer sig att det mesta som skrevs av kristna och muslimer under den här tiden var polemiska skrifter. Kapitlet behandlar också imperialismens tid. Här fokuserar jag på hur muslimerna reagerade på västvärldens övervalde och behandlar kort hur imperialismen kom att inspirera en del muslimska extremister. Det är viktigt att vara medveten om bakgrunden till kristendomens och islams relation till varandra, eftersom kristna extremister i dag tar inspiration från korstågens tempelriddare. Pratt menar även att historien påverkar kontexten, vilket sedan även påverkar islamofobin eller extremismen i ett område.

Det fjärde kapitlet behandlar kristen extremism. Jag börjar med att behandla Pratts syn på exklusivism och fundamentalism. Termerna definieras även i den här delen. Pratt beskriver exklusivism och fundamentalism som grundstenar som kan leda till kristen extremism. Slutligen behandlar jag vad Pratt säger om extremism och kristen terrorism mot islam. Pratt använder sig av Anders Breivik som exempel för att motivera sina åsikter.

Det femte kapitlet behandlar islamofobi som Pratt ser som något som kan vara en del av kristen extremism. Jag börjar med att behandla hur 11 september-attackerna ledde till ett slags återuppväckelse av islamofobin som en följd av att folk i västvärlden blev rädda för muslimer och såg dem som terrorister. Sedan behandlar jag hur Pratt menar att religiös diversitet i Europa avvisas allt mera. Pratt lyfter också fram mediernas inverkan och att medierna porträtterar islam väldigt negativt. Slutligen avslutar jag detta kapitel med ett praktiskt exempel på hur islamofobi kan se ut i Europa genom att presentera förbudet mot byggande av minareter i Schweiz. Kapitel 6 är en avslutande diskussion som delvis fungerar som en sammanfattning men också behandlar hur Pratts teologi om islamofobi syns i nutiden.

1.7 Profil av Douglas Pratt

Douglas Pratt beskriver sig själv som en teolog och forskare i religioner. Pratt ser sig själv som en sökare efter kunskap om religioner, religiösa fenomen och teologiska frågor genom analyser, noggranna jämförelser, applicering av kritiska reflektioner och empati. Pratt har utbildat sig själv i både teologi och filosofi. Hans studier i filosofi inkluderar en magisterexamen medan hans studier i teologi ledde till att han blev professor. Pratt är från

Nya Zeeland och efter att han börjat sin akademiska karriär valde han att arbeta med församlingsarbete för metodistkyrkan. Han tog en paus från sitt arbete för metodistkyrkan för att genomföra två år av studier i Skottland och fyra år av ekumeniskt arbete i Waikato (1984–1987). Sedan år 1998 har Pratt arbetat som präst inom den anglikanska kyrkan i Waikato och Taranaki stift i Nya Zeeland.¹⁹

Förutom sitt arbete i Nya Zeeland är Pratt också professorsadjunkt inom teologi och interreligiösa studier vid *The Old Catholic Theology Section of the Faculty of Theology* vid universitetet i Bern i Schweiz.²⁰ Förutom sin korta tid i Skottland är hans koppling till universitetet i Bern hans främsta koppling till Europa och denna koppling syns speciellt mycket när han skriver om förbudet mot byggande av minareter i Schweiz. Trots att Pratt inte är från Europa skriver han mycket om Europa när han studerar islamofobi. Man kan se det faktum att Pratt är utomstående som en positiv sak och argumentera att detta gör honom mera neutral än andra forskare, men man kan också argumentera att som en utomstående får Pratt en allt för negativ bild av Europa. Daniel Peterson verkar enligt mig i sin artikel om Pratts bok *The Challenge of Islam: Encounters in Interfaith Dialogue* argumentera för det senare.

Pratts akademiska karriär är emellertid främst baserad i Waikato universitet i Nya Zeeland. Pratt kom främst att jobba här och under sin karriär blev han professor i religionsvetenskap vid universitetet.²¹ Hans arbete och forskning hade som följd att islamska studier blev ett allt större ämne vid universitetet med allt fler lärare och fler intresserade elever. Abdullah Drury, en av Pratts elever, beskriver honom som en exceptionell lärare med mycket kunskap om sitt ämne. Pratt beskrivs också vara väldigt intresserad av interreligiös dialog på ett personligt plan och som en empatisk person som personligen hoppas på en fredligare framtid mellan islam och kristendomen.²² Drurys åsikter är emellertid från ett personligt och subjektivt perspektiv men ger också en viss inblick i Pratts intresse för religionsdialog.

Pratt säger själv att han först kom i kontakt med muslimer på ett kryssningsfartyg från Malaysia till Mellanöstern. Muslimerna var på väg till Mecka. Fartyget var namngett efter Kuala Lumpur och Pratt kom senare att inom sina akademiska världen att resa till Kuala Lumpur för att lyssna på föredrag. Senare mötte Pratt muslimer under sin tid i Storbritannien, men det är sin resa till Egypten som Pratt talar mest om. År 1995 fick Pratt möjligheten att

---

¹⁹ <https://douglaspratt.org/about>.

²⁰ <https://douglaspratt.org/about>.

²¹ <https://douglaspratt.org/about>.

²² Drury 2018, 4–6.

resa till Alexandria för att få en direkt inblick i den muslimska världen. Han sändes dit av muslimerna i Nya Zeeland och var gäst hos det ”egyptiska ministeriet för religion”²³ och säger att han välkomnades med varm gästfrihet precis som i Kuala Lumpur. En del av hans tid i Alexandria avsattes till religionsdialog och Pratt beskriver detta som en stor möjlighet för honom, eftersom han var från Nya Zeeland som ligger på ett långt avstånd från Mellanöstern.²⁴

---

²³ Översatt, Ministry of Awqaf.

²⁴ Pratt 2016a, VII-VIII.

2 Grundkunskap om islam av Pratt och kristendomens och islams historia enligt Pratt

Det här är ett bakgrundskapitel som ger grundkunskaper om islam som religion och dess historia kopplat till kristendomen. Jag börjar med att presentera Douglas Pratts syn på grundkunskaper om islam. Jag börjar med att behandla Muhammeds liv, sedan behandlar jag Arabien under 500-talet efter Kristus för att läsarna ska förstå den kontext som islam uppkom inom. Och slutligen behandlar jag den grundläggande dogmatiska läran om islam. Enligt Pratt är det viktigt att man som läsare har en del grundkunskaper om islam för att förstå den rädsla som finns riktad mot islam och vad denna rädsla bygger på. Kapitlet behandlar även kristendomens relation till islam under historiens gång enligt Pratt. Jag börjar med att fokusera på medeltiden och hur islams inflytande expanderar. Sedan behandlar jag renässansen och hur klyftan vigdas mellan religionerna som en följd av bland annat humanismen. Slutligen behandlar jag imperialismen och den senare delen av 1900-talet med fokus på hur relationen var under västvärldens välde.

2.1 Bakgrundskunskap om islam enligt Pratt

2.1.1 Muhammeds liv

Forskarna vet inte exakt vilket år Muhammed föddes, men de flesta är överens om att Muhammed skulle ha fötts i Mecka år 570 efter Kristus. I enlighet med traditionerna i sin hemtrakt kom Muhammed att uppfostras av en amma i öknen åtskild från sin mor som var i Mecka. Detta gjordes på grund av hälsoskäl. Det var bättre för ett spädbarn att växa upp i öknen. När Muhammed var fem år gammal återvände han till Mecka för att bo hos sin mor. Ett år senare dog hans mor och Muhammed blev föräldralös. Hans far hade dött innan han föddes. I två år, tills Muhammed blivit åtta år gammal, uppfostrades han av sin farfar men efter att också hans farfar dog blev hans farbror Abu-Talib hans vårdnadshavare och förblev det under resten av hans barndom. Senare i Muhammeds liv kom Abu-Talib att beskydda honom även om han själv inte konverterade till islam.²⁵

---

²⁵ Pratt 2016a, 17.

Muhammed kom alltså från en ganska blygsam bakgrund men trots detta beskrivs han som en speciell person även innan han blev profet. Muhammed beskrivs som en lovande och respektfull ung man som deltog i Meckas kulturella liv och stadens kommers. Han beskrivs också ha en inre kontemplativ sida redan vid en tidig ålder och brukade dra sig undan från staden för meditation och kontemplation. Även innan Muhammed blev profet visade han motvilja för dyrkande av idoler. Han lärde sig det som var normalt inom hans klan inklusive att ta hand om Kaba, lärde sig att ta hand om boskapen (främst kameler) och fick kunskaper som krigare. Muhammed kom emellertid att avvisa en del av de hårdare aspekterna av samhället och påverkades i stället av teologiska och etiska idéer från judar och kristna som reste till Mecka.²⁶

När Muhammed var 40 år gammal och bad i en grotta utanför Mecka kom ängeln Gabriel till honom med en uppmaning om att recitera de ord som gavs honom. Muhammed blev tillsagd att Gud skulle ge honom orden som skulle reciteras och att han endast måste underkasta sig Gud för att Gud skulle kunna tala genom honom. I enlighet med islams tradition är det viktigt att förstå att Muhammed själv var analfabet och inte själv kunde ha hittat på det budskap som han predikade. Koranen påpekar också att Muhammed fått i uppgift att predika om monoteism. Muhammeds budskap handlar främst om tre olika saker. För det första att man endast ska tillbe Gud och att Gud är osynlig, för det andra läran om domedagen och bestraffning för polyteister och för det tredje berättelser om de tidigare profeternas handlingar.²⁷

Muhammeds budskap var till en början inte alls populärt i Mecka och han fick få efterföljare. De två första och viktigaste var Ali och Khadijah (hans fru). Som en följd av att han predikade monoteism förföljdes Muhammed i Mecka. Han levde främst på hustrun Khadijahs förmögenhet och försökte uppfylla sitt uppdrag men när Khadijah och Abu Talib dog tvingades han själv fly till Medina. Staden Medina som Muhammed kom till hade mycket mera kulturell diversitet än Mecka och de olika klanerna och religionerna i Medina ville ha ett starkt politiskt ledarskap i staden. Muhammed kom att acceptera rollen som den enande ledaren med kravet att hans religion skulle styra samhället. Detta ledde till att Muhammed efter 13 år av förföljelse och avvisande av islam i Mecka fann en stad som accepterade hans nya religion. Muhammed lät bygga den första moskén i Medina, en byggnad som skulle vara

---

²⁶ Pratt 2016a, 17–18.

²⁷ Pratt 2016a, 19–20.

ett bönehus för muslimerna. Pratt berättar också om hur Muhammed byggde upp det teokratiska samhället i Medina och byggde upp allianser med bland annat judarna i Medina.²⁸

År 632 efter Kristus hade Muhammed grundat sin umma i Medina. Decenniet som följde efter att Muhammed lämnade Mecka kännetecknas av krig mellan Medina och Mecka. Muhammed var som ovan nämnts en tränad krigare och en bra taktiker och som en följd av detta vann han kriget. Efter att ha ockuperat Mecka renade Muhammed Kaba från avgudar och inledde traditionen att göra en pilgrimsvandring till Mecka. Medlemmar av andra religioner tvingades lämna Arabien. Efter Muhammeds död uppstod en kris kopplad till ledarskapet. Abu Bakr som blev den nya ledaren skapade en klar lära om att Muhammed bara var en människa och inte gudomlig på något sätt. Detta var nödvändigt eftersom uppfattningen om att Muhammed skulle återvända på samma sätt som de kristna tror att Jesus kommer att återvända var vanlig. Muslimerna tror emellertid att Muhammed som Guds största och sista profet var en människa som levde utan synd, vilket gör att förolämpningar mot Muhammed inte kan accepteras.²⁹

2.1.2 Kontexten för islams uppkomst

Arabien under 600 talet efter Kristus var uppdelat i tre olika geografiska regioner, de tre regionerna var distinkta i fråga om dominerande raser samt kulturellt och språkligt arv. Pratt påpekar också att det ibland fanns mycket fejder och animositet mellan de olika regionerna. Det fanns ingen fundamental enhet eller enhällighet inom Arabien, vilket var en följd av den nomadiska livsstilen som var det normala i området. Man levde i stället som en medlem av sin klan och hade inte några bestämda plikter förutom inom sin familj och sin klan. Det fanns ingen direkt nationell identitet. Trots detta förekom det en del handel mellan klanerna och staden Mecka var speciellt viktig som ett centrum för handel. Det fanns alltså inte mycket handel och sociala relationer mellan klanerna och regionerna, vilket byggde upp den samhällseliga ordning som rådde under denna tid även om den var rätt svag. Kvinnor och barn var bland de minst värderade i samhället, kvinnor sågs ofta som boskap och barn, speciellt döttrar, hade lite beskydd.³⁰

Pratt beskriver den geopolitiska kontexten för Arabien under Muhammeds tid som något som påminde om en observatör. Arabien som område observerade de två stormakterna av dess tid, nämligen det bysantinska riket och det persiska sasanidiska riket. De två stormakterna bedrev

---

²⁸ Pratt 2016a, 23–24.

²⁹ Pratt 2016a, 26–27.

³⁰ Pratt 2016a, 12.

krig mot varandra i försök att bevisa sin egen kulturella och religiösa överhöghet. Kristendomen var det bysantinska rikets statsreligion medan zoroastrianismen var statsreligionen i det sasanidiska riket. Arabien präglades av en omfattande diversitet i befolkningen med både kristna och den judiska diasporan i Arabien. Pratt menar att detta betyder att befolkningen i Arabien var bekant med fenomen som profeter och skriftlig gudomlig uppenbarelse även före Muhammeds tid, både som ett samtida fenomen och kopplat till dess eget historiska arv. Den diversitet som fanns inom Arabiens befolkning ledde även till religiös diversitet. Polyteism var det normala i området och man dyrkade främst animalistiska gudar samt gudar som kopplades till astrala objekt som till exempel Jupiter. Pratt nämner även en judisk diaspora i Arabien.³¹

Staden Mecka var ett centrum för handel både bland klanerna inom Arabien och också internationellt på ett geopolitiskt plan. Detta berodde på Meckas geografiska placering mellan öst och väst. Romarrikets (alltså det bysantinska rikets) handel med Indien gick via Mecka och detta gjorde att Mecka var en viktig stad. Speciellt beduinstammarna som var fullständigt nomadiska var viktiga för denna handel genom öknen och kallades ”ökstens prinsar”. På det lokala planet blev Mecka ett centrum för handel som en följd av den årliga pilgrimsfärden som araberna gjorde till Kaba.³²

Förutom beduinstammarna som var totalt nomadiska till sin natur fanns det även klaner som var kopplade till städerna. Skillnaderna mellan de här två formerna av klaner ledde till en komplex situation av sociala relationer. Klanernas seminomadiska eller totalt nomadiska natur ledde även till att det fanns väldigt lite ordning eller enhet förutom den nära relationen till klanen. Husein Haykal säger om öknen och det nomadiska livet att det leder till en stor frihet för individen bara man förblir bunden till sin klan. En klan som rör på sig hela tiden är inte bunden till universella lagar eller någon allmän regionalpolitisk ordning. Muhammeds klan var en vars arbete kopplade den till Kaba och Mecka. Klanens arbete var att ta hand om Kaba och den hade som en följd av detta varit bosatt i Mecka en längre tid. Trots klanens arbete räknades den som en mindre mäktig klan i Mecka.³³

Den årliga pilgrimsfärden till Mecka var en viktig del av stadens ekonomi och Pratt beskriver pilgrimsfärden till Kaba som stadens livsblod. Kaba trodde man att hade byggts av Abraham eller av Adam som var den första människan. Pilgrimsfärden leder nämligen till att handel

---

³¹ Pratt 2016a, 13.

³² Pratt 2016a, 14.

³³ Pratt 2016a, 14–15.

också sker i staden. Pilgrimsfärden inkluderade även förutom handel och festligheter en pakt om att man skulle avstå från eventuella konflikter inom klanen och krig mellan klaner. Inom islam behöver man endast göra pilgrimsfärden en gång i sitt liv och inte årligen. Pratt menar att islams integrering av pilgrimsfärden i sin religion inte är något konstigt och att det är ganska normalt för nya religioner att göra sådant. Det gör inte pilgrimsfärden till en mindre muslimsk rit.³⁴

2.1.3 Islams grundläggande dogm

Islam som religion liknar kristendomen i och med att dess identitet främst är kopplad till att man har den rätta tron och att man lever i enlighet med den. Man ska tro på Guds budskap som har givits människan genom Muhammed som är Guds profet. Detta budskap är sedan nedskrivet i Koranen och till en mindre del i Haditherna, som berättar om Muhammed som ses som det perfekta exemplet på vad utlevd tro är. Guds lag, sharia, ger sedan anvisningar om hur man bör leva ut sin tro i praktiken. För muslimerna är tro inte endast något teoretiskt utan också något praktiskt som man lever ut. Man lever enligt specifika principer som man finner inom sharia. Detta inkluderar både anvisningar om hur man lever ett respektfullt liv och också instruktioner om hur man bör leva sin vardag. Sharia ses som en gudomligt given lag liknande den judiska Torah. Pratt liknar de två religionernas lagar vid varandra och det sätt på vilket profeterna Mose och Muhammed fick dem av Gud.³⁵

Den absolut viktigaste delen av islams tro är tudelad. Den handlar om Guds enhet och att Muhammed är Guds profet. Man finner denna lära inom islams korta trosbekännelse som lyder så här: ”det finns ingen Gud utom Gud och Muhammed är Guds profet”. Läran om Guds enhet betyder inte bara att det endast finns en gud som existerar utan också att Gud är en ontologiskt enad och enda realitet. För muslimerna är Gud en fullständigt annorlunda och unik existens. Man ska därför inte jämföra Gud med någon del av skapelsen. Muhammed ses som en profet, vilket betyder att han är en budbärare som Gud har sänt till mänskligheten. Muhammed är den sista av en rad profeter och den viktigaste av dem, men trots detta är Muhammed endast en människa och inte gudomlig till sin natur.³⁶

Islams grundläggande teologi kännetecknas även av dess lära om eskatologi, människan och jihad. Islams lära om eskatologi inkluderar en lära om människornas uppståndelse från döden.

---

³⁴ Pratt 2016a, 15.

³⁵ Pratt 2016a, 75.

³⁶ Pratt 2016a, 79–80.

Pratt beskriver detta som en allmän lära om uppståndelse. Muslimerna tror också att människorna kommer att dömas efter att de väckts från de döda och att man döms baserat på sina handlingar i livet. En muslim som dör martyrdöden i försvar av sin tro kommer automatiskt till paradiset utan dom. Muslimerna tror att människorna är skapade till Guds agenter och tjänare på jorden. Människan har till uppgift att härska över jorden. Dyrkan av Gud och monoteism tror man vara den naturliga religionen och detta betyder att man inte tror på någon form av arvsynd. Jihad är den del av islams lära som mest missförstås. Man ser det ofta bara som en lära om heligt krig mot andra religioner. Pratt menar att jihad kan handla om en inre konflikt med synden, vilket betyder att det handlar mera om att enligt bästa förmåga undvika att göra det onda. Jihad kan alltså ses som en övning i självdisciplin. Jihad handlar emellertid också om att sprida islams inflytande överallt, bland annat genom utbildning.³⁷ Detta betyder att jihad kan ses som en form av mission.

Islam är emellertid inte bara en religion som handlar om tro utan också om handlingar. Man ska leva i enlighet med sharia, alltså följa Guds lag. Sharia grundar sig på de juridiska delarna av Koranen samt på Haditherna, eftersom muslimerna tror att Muhammed kunde tolka Koranen perfekt och följa sharia utan misstag. Till skillnad från Torah, som man finner i Bibeln, handlar sharia inte bara om att man bör leva ett moraliskt gott liv men också om hur ett samhälle bör vara uppbyggt. Sharia ger instruktioner om hur man bör föra politik och handel. Lagarna om handel handlar främst om att man ska vara rättvis mot sina kunder. Inom länder i mellanöstern och norra Afrika är sharia också den nationella lagen eller har i alla fall ett starkt inflytande på den nationella lagen. Sharia behandlar även relationer och äktenskap. Inom islam är äktenskapet något som värderas högt och som är nästan obligatoriskt. Celibat värderas inte och sexuella relationer utanför äktenskapet är inte heller acceptabelt. En följd av detta är att organiserat äktenskap är normalt bland muslimer. Kopplat till lagarna om äktenskap finns även lagar om att kvinnan bör underkasta sig mannen och lyda sin make. Polygami har emellertid historiskt varit lagligt och detta har sitt ursprung i att man försökte ta hand om änkor som förlorat sin make i krig. Det finns lagar om att man måste behandla sina hustrur rättvist om man har mer än en och maximiantalet hustrur är vanligtvis fyra.³⁸

---

³⁷ Pratt 2016a, 81–83.

³⁸ Pratt 2016a, 87–96.

2.2 Kristendomens och islams historia enligt Douglas Pratt

2.2.1 Medeltiden

Douglas Pratt delar upp den medeltida perioden i två delar nämligen en tid av expansion mellan 600-talet och 900-talet samt en tid av dödläge mellan 1000-talet och 1100-talet. Tiden som Pratt kallar för en period av expansion kännetecknades av islams militära expansion och av försök från kristendomen och islam att förstå varandra. När islam uppkom historiskt var kristendomen i en ganska stabil situation. Man hade utmanats av heresier som arianismen under de första århundradena av religionens tid, men de utmaningarna hade man överkommit genom de stora kyrkomötena i Nicaea och Kalcedon. Trots detta hade kristendomen kommit att inkludera en hel del intern diversitet genom olika teologiska läror och olika sätt att utföra liturgi.³⁹

In i denna kontext kom islam som en ny religiös rörelse och denna rörelse påstod sig förespråka samma monoteism som kristendomen själv förespråkade men utan den traditionella kristocentrismen. Islam skiljde sig kontextuellt från kristendomen under denna tid med bara ett språk, arabiskan, som band samman gruppen, medan kristendomens kontext inkluderade många språk och mera diversitet. Under de 400 första åren av islams historia var man framgångsrik och expanderade militärt över norra Afrika och det som i dag är Mellanöstern. Islam såg sig själv som religiöst överlägset under den här perioden av expansion men märkte snabbt att man inte var kulturellt överlägsen i jämförelse med kristendomen. Detta ledde till att man började studera grekisk filosofi och översatte den till arabiska under Umayyad-dynastin (ca 660–750 e.Kr.) och under Abbasid-dynastin (750–1250 e.Kr.). Man studerade den grekiska filosofin och kulturen för att kunna använda sig av det förnuftiga tänkande som var det normala inom kristendomen för att försvara sin egen religion.⁴⁰

En del dialog fördes mellan kristna och muslimer under den här perioden. Johannes av Damaskus (675–753 e.Kr.) skrev om islam för kristna utanför kalifatet och beskrev islam som en ny heresi. Johannes skrev bland annat en manual där han gav råd till kristna om hur man skulle kunna bedriva apologetik gentemot islam. Al-Tabari (800-talet e.Kr.) presenterades som ett exempel på en muslim som skriver om kristendomen. Han var kritisk mot kristendomens lära om Gud som en lidande Gud och ifrågasatte kristendomens lära om Jesus

---

³⁹ Pratt 2016a, 102.

⁴⁰ Pratt 2016a, 102–103.

som sann Gud och sann människa. Det tredje exemplet på dialog mellan religionerna under den här perioden är den mellan Leo III (717–720 e.Kr.) och Umar II (717–720 e.Kr.). I deras dialog låg fokus igen på Jesus och Muhammed samt även delvis på Bibelns och Koranens auktoritet som heliga skrifter. Leo försvarade läran om treenigheten och Jesus som Guds ord medan Umar försvarade Muhammeds roll som profet. Pratt menar att den tidiga dialogen inte inkluderade särskilt mycket polemik och att den var mera civiliserad än senare dialog.⁴¹

Den andra kortare perioden som Pratt presenterar som en del av medeltiden är en period av dödläge mellan 1000-talet och 1100-talet. Den första perioden var en tid av expansion för muslimerna men sedan blev det ett dödläge i och med korstågen till det heliga landet. De kristna rikena lyckades samarbeta och mötte kalifatet i ett jämnare krig, vilket ledde till att ett dödläge uppkom. Detta ledde också till att muslimernas argument att deras religion skulle vara legitim, eftersom man vinner i krig, föll sönder. Korstågen ledde till att man i det kristna Europa fick en idealistisk bild av tempelriddarna som slogs för att befria det heliga landet från islam. Pratt menar emellertid att orsakerna till korstågen främst var politiska och materialistiska. I den muslimska världen skrev man om jihad med brinnande iver såväl i böcker som i dikter.⁴²

Den här perioden kännetecknades emellertid inte bara av krigen mellan kristendomen och islam utan också av kulturellt utbyte mellan religionerna. Det var under den här perioden som islam nådde höga höjder inom intellektuellt tänkande. Muslimerna var engagerade inom teologi, filosofi och mysticism och deras idéer nådde Europa via Spanien som under den här perioden är en del av det muslimska väldet. Dialogen mellan de två religionerna kom under den här perioden att kännetecknas av mera polemik än tidigare. Muslimerna kritiserade ofta kristendomens lära om treenigheten, läran om inkarnationen och frälsningsläran. Den muslimska polemiken inkluderade också kritik mot Bibeln eftersom den enligt kristen lära skulle vara skriven av människor medan Koranen enligt muslimerna är skriven av Gud. Detta ledde till att våld mot kristna och judar inom det islamska riket blev vanligare. Polemiken som de kristna förespråkade kännetecknades av attacker mot Koranen som en helig bok och attacker mot Muhammed. Man ansåg att Bibeln och Koranen inte båda kunde vara gudomliga uppenbarelser och att eftersom Koranen beskriver Bibeln som en bok som givits till profeterna måste den var legitim.⁴³

---

⁴¹ Pratt 2016a, 103–106.

⁴² Pratt 2016a, 107.

⁴³ Pratt 2016a, 107–110.

2.2.2 Senmedeltiden och renässansen

1200-talet och 1300-talet beskriver Pratt som en tid av krig mellan det kristna Europa och den muslimska världen. Pratt beskriver det som en period av övermod och som en tid av utmaningar. Det är även en tid som inkluderar stora ändringar både i den muslimska världen och också det kristna Europa. För islam var detta en period då man till en början vann tillbaka den mark som man hade förlorat i och med skapandet av korsfararstaterna, men perioden kännetecknades även av den mongoliska invasionen från öst som nästan förstörde den muslimska världen. Invasionen ledde till att det ottomanska riket senare kunde skapas. Inom Europa fanns det ett slags kulturell uppväckelse och man fick även ett nytt militärt perspektiv. Detta ledde till att man förde krig mot islam inom Europa och försökte driva ut islamska stater från kontinenten, detta var främst fråga om reconquistan. Islam gjorde liknande mot kristendomen i Asien och försökte få bort kristna stater från Asien. Fienderna för islam i Asien var det bysantinska riket och korsfararstaterna.⁴⁴

Under den här perioden av krig och utmaningar påverkades de kristnas bild av islam av hat och fördomar. Detta ledde till att en avhumaniserande bild av den andra religionen och dess medlemmar skapades både av islam och också kristendomen. Inom Europa kom missionen igen att värderas högt och praktiserades aktivt av de nya dominikaner- och franciskanerordnarna. Man skrev även polemik mot islam och Tomas av Aquinos (1225–74 e.Kr.) bok *Summa Contra Gentiles* var en av de mest inflytelserika böckerna under denna period. Tomas skrev inte bara mot islam utan även mot andra religioner i allmänhet men mycket av det han skrev handlar om islam. Aquinos lärare Albert den Store (1200–1280 e.Kr.) var den som återupptäckte Aristoteles filosofi och metafysik genom den muslimska världen och detta ledde till att man inom kristendomen började studera dessa på nytt, och en ny era av tänkande kom, nämligen skolastiken. Inom detta nya tänkande försökte man bättre förstå den realitet som rådde och försökte studera den på ett mera empiriskt sätt än man tidigare hade gjort.⁴⁵

1400-talet inkluderar emellertid även ett tidigt försök till pluralism inom en värld av religiös diversitet. Detta försök till pluralism kom från Nicolaus Cusanus. Cusanus förespråkade en bild av religiös enhet med citatet *Una religio in rituum varietate*. Cusanus presenterade en fantasifull bild av hur en religiös dialog kunde föras mellan medlemmar av olika religioner och förde fram idén om en enande religion som dyrkar en och samma Gud men genom olika

---

⁴⁴ Pratt 2016a, 110.

⁴⁵ Pratt 2016a, 111.

riter. Cusanus var emellertid undantaget från normen. Krig mellan de Europeiska rikena och det ottomanska riket ledde till att de allra flesta såg islam som ett hot som måste bekämpas. Martin Luther (1483–1546 e.Kr.) och Dante (1265–1321 e.Kr.) använde sig båda i sina texter om islam av vad Pratt beskriver som ett färggrant språk. Deras partiskhet mot islam var en följd av deras kulturella kontext som uppkommit till följd av den Europeiska civilisationen. Cusanus ansåg emellertid att Bibeln och Koranen till sin grund förespråkade samma sak och att Koranen höll med kristendomens läror. Cusanus studier kom emellertid att användas för att bevisa kristendomens överhöghet över islam.⁴⁶

Cusanus lämnade efter sig ett arv i form av en tid av religiös öppenhet. Man började i viss mån betrakta islam som en annan form av kristendomen och det fanns lite hopp om fredlig samlevnad. Denna korta period varade dock inte länge och kyrkans ledare och de kristna i allmänhet blev alltmer oroade över det ottomanska riket och dess aggressiva expansion. Det ottomanska riket sågs som ett hot som endast militär makt och krig kunde hindra. Det kristna Europa triumferade över islam bland annat i Spanien och detta ledde till att man gav muslimerna alternativet att välja mellan påtvingad konvertering och fördrivning från landet. En följd av detta var att inkquisitionen grundades i Spanien med målet att se till att konvertering till kristendomen gjordes på ett genuint sätt och att man inte vände tillbaka till islam senare. Muslimernas svar på inkquisitionen var en *fatwa* som ger muslimer rätten att låtsas ge upp sin religion för att skydda sig själv och sitt liv.⁴⁷

Den här perioden liknade tidigare perioder och kännetecknades även av skriftlig polemik. Muslimerna kritiserade läran om treenigheten och använde sig av rationella argument för att göra detta. Koranen förespråkades som en bättre helig bok eftersom den är skriven av Gud. Jesus presenteras som underordnad Muhammed och som en människa, medan Muhammed presenteras som den största och viktigaste profeten. Muslimerna kom också att använda sig av liknande argument som protestantismen mot den katolska kyrkan. Ludovico Marraci (1612–1700) var ett undantag från polemiken och gav vad Pratt beskriver som en ganska modern bild av mötena mellan islam och kristendomen. Marraci kritiserade Koranen för de kristna men förespråkade tre olika sorters lägen för möten mellan kristna och muslimer. Det första är vetenskapliga möten där man söker kunskap om islam, det andra är teologiska möten där man försöker finna likheter mellan religionerna och det tredje är möten kopplade till mission.⁴⁸

---

⁴⁶ Pratt 2016a, 113.

⁴⁷ Pratt 2016a, 114.

⁴⁸ Pratt 2016a, 115.

2.2.3 Imperialismen och postkolonialismen

Pratt beskriver 1800-talet och 1900-talet som en era av frigörelse och utforskande. Det var emellertid också en era av gamla gräl och nya perspektiv. 1800-talet såg Europa industrialiseras och detta ledde även till kolonial expansion över Afrika och Asien. Det ottomanska riket kom även att försvagas under 1800-talet och föll som en följd av det första världskriget. 1900-talet efter första världskriget blev ett århundrade som definierades av förnedring för muslimerna. I flera århundraden hade det ottomanska riket förnedrat Europa genom att besätta områden i dagens Grekland och Serbien som till en början hade varit kristna stater. Nu var det muslimerna som blev förnedrade av Europeisk hegemoni delvis i form av att Grekland och Serbien frigjordes men även när områden i Mellanöstern föll under Europeiskt inflytande. Muslimerna hade svårt att koppla den europeiska hegemonis realitet med deras tro på en allsmäktig Gud som endast de tillber på rätt sätt. Om Gud är allsmäktig och muslimerna tillber Gud på rätt sätt borde de inte förlora i krig och det muslimska kalifatet borde vara det mäktigaste riket på jorden. Man försökte besvara denna utmaning genom att själv modernisera och falla tillbaka på en mera traditionell tro i hopp om att Gud skulle belöna dem med seger.⁴⁹

Början av 1900-talet definierades också av en del folkmord som muslimerna begick mot kristna i Libanon och Syrien, och även mot armenierna, samt av moderna rörelser inom mission för både islam och kristendomen. Konflikter mellan religionerna kom inte mera i form av krig utan i stället i form av ett slags tävling inom mission, det vill säga kristen evangelisering och islamsk *da'wah*. Kristna motiverades att utföra mission genom dop och missionsbefallningen medan muslimerna under 1900-talet grundade organisationer som stödde mission. Pratt lyfter som exempel fram *The Muslim World League* som en organisation som stöder och förespråkar mission och utbildning om islam både inom muslimska länder och i länder där islam är i minoritet. De senare delarna av 1900-talet kännetecknades av att dialog mellan kristendomen och islam börjar förespråkas allt mera. Pratt beskriver ansträngningarna som görs för att förespråka dialog som en positiv sak för relationen mellan kristendomen och islam, men påpekar också att dialogen ännu kan misslyckas totalt och att detta skulle leda till att de fientliga relationerna från tidigare århundraden återuppväcks.⁵⁰

---

⁴⁹ Pratt 2016a, 115–116.

⁵⁰ Pratt 2016a, 116–117.

3 Kristen extremism mot islam enligt Douglas Pratt

Frågeställningen för min avhandling är: Vad är Douglas Pratts syn på kristen extremism mot islam? Och vad är Douglas Pratts syn på islamofobi? I det här kapitlet börjar jag med att besvara den första av dessa två frågor och behandlar Douglas Pratts syn på kristen extremism mot islam. Pratt menar att extremism uppkommer när man inte accepterar kulturell och religiös diversitet. Enligt Pratt kan avvisande av diversitet komma från religiös exklusivism och fundamentalism och därför inleder jag detta kapitel med att behandla Pratts syn på dessa två ämnen. En kombination av religiös exklusivism och fundamentalism utgör de pelare som extremism ofta vilar på eller uppkommer från. Exklusivism och fundamentalism leder ofta till extremism eftersom de båda till sin natur ställer sig avvisande till diversitet, vilket Pratt ser som en av de främsta orsakerna till att religiös extremism uppstår. Pratts intresse för relationen mellan fundamentalism och extremism uppstod som en följd av bombattackerna i London år 2005, då medierna och den brittiska regeringen gav en bild av att fundamentalism alltid leder till terrorism och extremism.⁵¹ Pratts studier av fundamentalism ger en mera komplex bild.

Jag fortsätter sedan med att presentera Pratts syn på några kristna extremistiska grupper. Jag behandlar *The Christian Identity Movement*, *The Church of Jesus Christ Christian/Aryan Nation* och *Pinechas Prästerskap*. När man analyserar Pratts val av extremistiska grupper får man en antydning om en hurdan bild Pratt vill ge av kristendomen. Slutligen behandlar jag Pratts syn på Anders Breivik som ett exempel på en europeisk kristen terrorist. Breivik är det exempel på kristen terrorism som Pratt främst använder sig av och därför väljer jag att lyfta fram det i min avhandling. Jag analyserar också om Pratts definition av Breivik som en kristen extremist är hållbar.

3.1 Religiös exklusivism

Douglas Pratt definierar religiös exklusivism som tron på "identifiering av en religion eller grupp inom en religion som väsen och substans av den universella religionen, vilket leder till

---

⁵¹ Pratt 2013, 251.

att man avvisar alla andra religioner från att kunna göra anspråk på detta”.⁵² Detta betyder att exklusivisten tror att endast den egna religionen är den rätta. Exklusivisten finner ofta att samexistens med andra religioner inte är möjligt och Pratt menar att självhävdelse är vanligt. Pratt menar att från ett religiöst perspektiv är sanning och frälsning universella värderingar. Exklusivisten menar emellertid att universalitet endast är materiellt kopplat till en religion nämligen personens egen religion. Pratt menar också att exklusivism är till sin natur fientlig emot religionsdialog och interreligiös interaktion i allmänhet.⁵³ Pratt lyfter fram teologen Diana Eck från Harvard som menar att exklusivismen bekräftar sin egen identitet i en värld fylld av pluralitet genom att återvända till sin religionstraditions rötter och betonar distinkta delar av sin tradition som stärker dess identitet. Exklusivism är inte bara en vision utan beskrivs även som en övertygelse om att ens religion är överlägsen alla andra.⁵⁴

Pratt menar att kristendomen historiskt sett har förespråkat exklusivism när det kommer till frälsning och vad som händer efter döden. Detta beskrivs som en lära om *salvific-eschatological exclusivism*⁵⁵, alltså en lära om exklusivism kopplad till frälsningen och eskatologi. Pratt beskriver den som en militant och segerrik bild av religion som förespråkar att det bara finns en väg till Gud, en väg till frälsning och en väg till ett liv efter döden i himmelen. Detta baserar sig på idén att det bara är genom Jesus som man kan komma till Gud, alltså komma till himmelen. Sedan kyrkofädernas tid och fram till konciliet i Florens år 1442 har man skapat och format läran om att det inte finns någon frälsning utanför kyrkan. Kristen exklusivism ser alla andra vägar förutom sin egen som fel eller tomma. Man finner exklusivismen inom katolsk dogm som *extra ecclesiam nulla salus*⁵⁶, men liknande protestantisk lära förespråkar att frälsning inte kan finnas utanför kyrkan eller utanför kristendomen. Pratt menar att man finner exklusivismen inom konservativa kristna grupper och bland kristna fundamentalister.⁵⁷

Veli-Matti Kärkkäinen skriver på ett annorlunda sätt om exklusivism jämfört med Pratt. Kärkkäinen skriver om exklusivism endast kopplad till kristendomen och använder sig av termen *ecclesiocentrism* som jag översätter till eklesiocentrism. Kärkkäinen definierar exklusivism som läran om att frälsning bara kan nås genom Jesus Kristus och att de som inte har hört evangeliet är förlorade för alltid. Exklusivisten tror att det inte kan finnas frälsning

---

⁵² Pratt 2018, 33.

⁵³ Pratt 2018, 33.

⁵⁴ Pratt 2007, 7.

⁵⁵ Frälsande-eskatologisk exklusivism

⁵⁶ Utanför kyrkan finns ingen frälsning

⁵⁷ Pratt 2018, 34.

utanför den kristna kyrkan. Det här betyder också att andra religioner som inte är kristendom inte har någon roll i frälsningens historia.⁵⁸ Man kan redan se en del skillnader mellan Pratt och Kärkkäinen när man ser på hur Kärkkäinen definierar exklusivism. Pratt beskriver exklusivism som något man kan finna inom alla världsreligioner medan Kärkkäinen endast fokuserar på exklusivism inom kristendomen. Kärkkäinen säger emellertid inte att exklusivism endast skulle finnas inom kristendomen.

Kärkkäinen använder sig även av bland annat berömda teologer som Karl Barth för att beskriva exklusivism. Barth förespråkar exklusivism och menar därmed att det inte kan finnas frälsning för medlemmar av andra religioner som inte är kristna. Barth menar att detta beror på att frälsning bara kan komma genom tro på Jesus som människans frälsare och medlare mellan människan och Gud. Jesus är den enda som kan vara medlaren mellan den transcendenta Guden och människan, eftersom Jesus är Gud som människa. Barth hävdar också att frälsning endast kan finnas inom kyrkan eftersom man kan bli frälst endast genom tro och tron är en gåva som Gud endast har givit till kristna. Barth menar alltså att tro inte kan finnas utanför kyrkan.⁵⁹ Här ser man igen det som gör Pratt speciell jämfört med bland annat Kärkkäinen. Kärkkäinen ser exklusivism som läran om hur frälsning inte är möjlig utanför kyrkan och behandlar det i detalj genom att presentera många teologers syn på ämnet. Pratt ser exklusivism som mera än läran om hur frälsning inte är möjlig utanför kyrkan och kopplar det också till distansering från andra religioner samt avvisande av diversitet mellan religioner.

3.1.1 Öppen exklusivism

Den första subkategorin av exklusivism är *open exclusivism* som jag har översatt till öppen exklusivism. Den här versionen av exklusivism är den minst radikala formen. Öppen exklusivism innebär att man tror att ens religion är överlägsen både när det kommer till frälsning och också kognitivt jämfört med andra religioner. En öppen exklusivist kan emellertid vara välkomnande i relation till andra religioner och erkänna dem, även om det är endast för att kunna få andra religioner att kapitulera genom konvertering av medlemmar av den andra religionen.⁶⁰ Pratt presenterar Willem Visser't Hooft och Hendrikus Kraemer som exempel på teologer från 1900-talet som förespråkade öppen exklusivism. Visser't Hooft var under sitt liv en ledande person inom den ekumeniska rörelsen och argumenterade mot vad

---

⁵⁸ Kärkkäinen 2003, 24.

⁵⁹ Kärkkäinen 2003, 176–180.

⁶⁰ Pratt 2013, 246.

han kallade för *incipient pluralism*. *Incipient pluralism*⁶¹ betyder för Visser't Hooft att synkretism kommer att bli det normala inom kyrkan om man väljer att förespråka något som inte är exklusivism. Visser't Hooft var alltså emot de mera inklusivistiska idéerna som förekom under hans tid. Han förespråkade och värderade emellertid *cultural plurality*,⁶² vilket ger en bild av att han skulle ha accepterat pluralism inom samhället.⁶³

Hendrikus Kraemer kom genom sin tid som missionär i Indonesien att förespråka och popularisera Karl Barths syn på kyrkan som en mänsklig institution som inte är annorlunda än andra religioner utan som själv också endast är en religion bland många andra. Kraemer menar emellertid också att kristendomen, när det kommer till uppenbarelse och faktorer som sanningen, skiljer sig från andra religioner. Kraemer menar att religion är ett namn som människan ger sitt försök att söka efter det gudomliga. Kristendomen är emellertid den enda arenan där det gudomliga möter människan. Enligt Kraemer ser kristendomen sig själv inte som en av flera religioner utan som den enda definitiva uppenbarelsen av Gud under historiens gång. Kraemer förespråkar också i likhet med Visser't Hooft kulturell dialog, men Pratt hävdar att detta var gränsen för öppenhet mot andra religioner under deras tid. Ekumeniska ledare som Visser't Hooft och Kraemer förespråkade enligt Pratt under 1900-talet en segerfylld kristocentrisk bild av frälsningen som en essentiell del av kristen identitet.⁶⁴

Pratt behandlar även *Nostra Aetate*⁶⁵ och argumenterar för att dokumentet kan kopplas till öppen exklusivism. Före det Andra Vatikankonciliet förespråkade den katolska kyrkan stängd exklusivism och hade inget intresse för interreligiös dialog. Den katolska kyrkan var emot att upprätthålla relationer mellan religioner och ville glömma att andra religioner finns. Pratt nämner att *Nostra Aetate* ofta anses förespråka inklusivism av något slag, men han menar att dokumentet egentligen förespråkar en form av öppen exklusivism som också är öppen mot andra religioner. Pratt menar att dokumentet också kan förespråka att kristendomen är en exklusiv och speciell religion som är öppen för relationer och dialog med andra religioner. Här menar Pratt alltså att det inte måste handla om exklusivism utan i stället endast om en exklusiv religion. Man är försiktigt öppen mot andra religioner och islam och judendomen

---

⁶¹ Utvecklande pluralism.

⁶² Kulturell pluralism

⁶³ Pratt 2007, 8.

⁶⁴ Pratt 2007, 8–9.

⁶⁵ *Nostra Aetate* är ett dokument som den katolska kyrkan skrev och publicerade efter det andra Vatikankonciliet. Dokumentet behandlar den katolska kyrkans syn på andra religioner och uppmuntrar till religionsdialog där målet är att skapa en mera fredlig värld. Dokumentet behandlar endast den katolska kyrkans syn på hinduismen, buddhismen, islam och judendomen.

erkänns speciellt tydligt i bland annat *Lumen Gentium*⁶⁶. Trots detta är den katolska kyrkan klar om att dess plikt är att förkunna att Jesus är frälsaren och den som återupprättar människans relation till Gud och att han är den enda vägen till Gud. Fokus är alltså på Jesu unikheter. En av följderna av *Nostra Aetate* är att den katolska kyrkan är mån om att understryka att öppenhet mot andra religioner inte får leda till relativism och synkretism.⁶⁷

Enligt min tolkning förespråkar emellertid *Nostra Aetate* inklusivism åtminstone i relation till islam och judendomen, och möjligen till andra religioner också. Dokumentet förespråkar inklusivism eftersom det erkänner att muslimerna också tillber Gud genom sin bön, sina allmosor och sin fasta. Dokumentet förespråkar också att judarna fortfarande är älskade av Gud och har en relation till Gud genom det gamla förbundet, och menar att Gud inte har avvisat judarna och det gamla förbundet. Dokumentet förespråkar alltså att muslimerna dyrkar Gud precis som kristna men på ett annat sätt och förespråkar att judarna fortfarande har en speciell relation till Gud. Alltså är kristendomen inte den enda religionen med en relation till Gud och dokumentet förespråkar följaktligen inklusivism. Dokumentet säger emellertid ingenting om ifall och hur frälsning är möjlig för judar och muslimer eftersom den katolska kyrkan tror att endast Gud vet vilket öde judarna och muslimerna förtjänar.

3.1.2 Stängd exklusivism

Den andra subkategorin av exklusivism som Pratt förespråkar är *closed exclusivism* som jag översätter till stängd exklusivism. I kontrast till öppen exklusivism väljer stängd exklusivism att avfärda andra religioner utan desto större argument. All form av relation till andra religioner är även avfärdade. En stängd exklusivist kan erkänna att andra religioner har en ställning och plats i världen, men de är inte likvärdiga med den stängda exklusivistens egen religion och den stängda exklusivisten föredrar att vara fullständigt åtskild från andra religioner. Pratt menar att en öppen exklusivist kan vara intresserad av att föra dialog med andra religioner även om det bara är för att få mera kunskap om andra religioner för att bättre kunna motbevisa deras läror eller konvertera deras medlemmar. En stängd exklusivist

---

⁶⁶ *Lumen Gentium* är ett dokument som den katolska kyrkan publicerade efter det andra Vatikankonciliet. Dokumentet behandlar främst den katolska kyrkans lära om ecklesiologi och mission. Fokus är på hur man ska bedriva mission och varför mission är viktigt. Dokumentet behandlar även till en del den katolska kyrkans syn på islam och judendomen.

⁶⁷ Pratt 2007, 17–19.

kommer emellertid att avvisa och förakta all interaktion med medlemmar av andra religioner eller personer med ett annorlunda religiöst perspektiv.⁶⁸

Pratt presenterar två kristna gemenskaper från Nya Zeeland och Australien, *The Open Brethren* (det öppna brödraskapet) och *The Closed Brethren* (det exklusiva brödraskapet) som exempel på öppen respektive stängd exklusivism. Detta exempel visar också vilken form exklusivism kan ta inom kristendomen. Pratt beskriver det öppna brödraskapet helt enkelt som en ultrakonservativ⁶⁹ kristen gemenskap. Det exklusiva brödraskapet beskriver Pratt som en mera sektliknande sammanslutning som har dragit sig bort från omvärlden. Medlemmar av det exklusiva brödraskapet kan arbeta och bo i samhället men det är främst endast genom deras arbete som medlemmarna ska ha en koppling till samhället. Man får endast umgås med medlemmar av gemenskapen i samband med sociala aktiviteter, fritidsaktiviteter och naturligtvis religiösa aktiviteter. Samfälligheten har även ett eget åtskilt skolsystem. Det exklusiva brödraskapet ser sig själv inte endast som en överlägsen version av kristendomen utan också som den sanna versionen av kristendomen som måste försvaras från att korrumpas av utomstående trosföreställningar.⁷⁰

3.1.3 Extrem exklusivism

Den tredje formen av exklusivism kallar Pratt för *extreme exclusivism* som jag översätter till extrem exklusivism och detta är den mest radikala formen av exklusivism. Extrem exklusivism är annorlunda än stängd exklusivism i och med att man inte bara är nöjd med att endast ignorera andra religioner och dra sig undan dem. Enligt Pratt har extrem exklusivism en avvisande agenda gentemot andra religioner. Den extrema exklusivisten motarbetar även aktivt andra religioner och detta kan nå en sådan nivå att man försöker förgöra den andra religionen. Pratt menar att man har funnit denna form av exklusivism inom kristendomen under historiens gång och att den extrema formen av exklusivism lever vidare idag, och att fienden för de flesta världsreligionerna är islam. Den extrema exklusivisten är som sagt inte nöjd med att bara ignorera den andra parten utan vill arbeta mot den. Detta kan komma i formen av att man påför sanktioner eller på andra sätt försöker begränsa hur mycket den andra

---

⁶⁸ Pratt 2013, 247.

⁶⁹ Jag tycker att Pratt använder sig ganska dåligt av termen ultrakonservativ i den här situationen eftersom ingen beskrivning av gruppen eller definition av termen ges. Pratt ignorerar nästan totalt det öppna brödraskapet efter att han nämner att gruppen finns och fokuserar bara på det exklusiva brödraskapet. Pratt gör liknande misstag senare när han definierar extremism.

⁷⁰ Pratt 2018, 35.

religionen kan utövas. Pratt beskriver den här formen av exklusivism som den form av exklusivism som kan leda till extremism och religiös terrorism. Det är även den extrema exklusivismen som är ett hot mot religionsfrihet, tolerans och fredlig samexistens. Pratt menar även att den här formen av exklusivism har likheter med de mest extrema formerna av fundamentalism.⁷¹

Pratt ger inget exempel på extrem exklusivism utan nämner bara att den här sortens tänkande fortfarande finns inom kristendomen. Man kan kritisera Pratt för detta. Att som Pratt dela upp exklusivism i tre olika skeden är något som de flesta inte gör. Och det ser inte bra ut när Pratt definierar en term men inte kan ge ett exempel på hur detta ser ut i praktiken. Extrem exklusivism förblir endast ett teoretiskt sätt att tänka, eftersom Pratt inte ger något exempel på en grupp eller person som skulle förespråka extrem exklusivism.

3.2 Religiös fundamentalism

Douglas Pratt definierar fundamentalism som en term som kopplades till kristendomen för nästan 100 år sedan, termen fundamentalism har nämligen sitt ursprung inom kristendomen. Termen har sitt ursprung i USA och inkluderades i en manual med titeln *The Fundamentals* som publicerades i början av 1900-talet. Termen fundamentalism och dess betydelse har emellertid ändrats mycket sedan dess ursprung i manualen. Manualen presenterade en mängd kristna traditioner som man menade att inte var förhandlingsbara. Dessa traditioner kom att förespråkas som väsensbetingade för kristendomen. Man tror också att den sanna kristendomen vilar fullständigt på dessa traditioner och att därmed en kyrka som inte följer de fundamentala traditionerna inte kan vara kyrkan. Fundamentalismen uppkom som ett annat alternativ i en era av liberalteologi och fundamentalisterna kom att se sig själva som försvarare av den kristna kyrkans integritet. Pratt lyfter fram Peter Lineham som menar att fundamentalism ofta kan kopplas till ett slags moralisk panik. Lineham menar också att fundamentalismen trivs i en situation som uppfattas som en politisk kris i vilken den kristna civilisationen är hotad.⁷²

---

⁷¹ Pratt 2007, 10–11.

⁷² Pratt 2013, 243–244.

Enligt Pratt förespråkar fundamentalister ofta i likhet med exklusivismen en tro på att deras egen religion är överlägsen alla andra. En följd av fundamentalismens tro på den egna överhögheten är att den avvisar alla andra religioner och försöker nedvärdera dem för att visa att den egna tron är bättre. En följd av detta är att andra religioners läror ofta demoniseras av fundamentalismen och man ser medlemmar av andra religioner som satanister eller i alla fall som fientliga motståndare med en fientlig attityd mot den egna religionen.⁷³ Pratt lyfter även fram Harold Ellens till stöd för definitionen av fundamentalism. Ellens menar att inom de abrahamitiska religionerna tror fundamentalisten sig själv vara en lösning till det kosmiska kriget mellan Gud och djävulen, alltså mellan gott och ont.⁷⁴

Jag skulle argumentera att demoniserande av andra religioners läror inte är så vanligt bland fundamentalister och att Pratt borde ha varit försiktigare när han valde att använda sådana termer i sin definition av fundamentalism. Pratt nämner senare att islam kan räknas som fundamentalistisk till sin natur men jag skulle argumentera att islam inte demoniserar alla andra religioners läror. Muslimerna tror nämligen att de tre abrahamitiska religionerna dyrkar samma Gud och att kristendomen och judendomen endast dyrkar Gud på fel sätt. Eftersom muslimerna tror att inte endast deras religion dyrkar Gud så demoniserar de inte de andra religionerna som också dyrkar Gud.⁷⁵

Pratt lyfter också fram Martin E. Marty som menar att fundamentalismen till sin natur är kopplad till religionens historia (i detta fall kristendomens historia) och ser ofta tillbaka på det förflutna som någon slags guldålder som religionen upplevde. Detta leder till att fundamentalismen har som mål att återupprätta denna guldålder och sedan stanna tiden, vilket skulle göra att den religiösa guldåldern fortgår. Den omdrömda guldåldern ser man också som religionens grund som måste försvaras. Fokus är också på att fundamentalism kan leda till politiska idéer och handlingar men att fundamentalism kan förekomma i en mera passiv form som inte påverkar samhället omkring.⁷⁶

Även om fundamentalism som ett koncept har sitt ursprung inom kristendomen menar Pratt att man finner fundamentalism i någon form inom alla världsreligioner. I dagens värld kopplar man ofta fundamentalism till religiös extremism och religiös terrorism som främst inträffar i den muslimska världen. Pratt påpekar att detta leder till att mycket studier har gjorts om

---

⁷³ Pratt 2007, 11–12.

⁷⁴ Pratt 2018, 36.

⁷⁵ Waardenburg 1999, 6–7.

⁷⁶ Pratt 2010, 441.

islamsk fundamentalism som ofta felaktigt kopplas direkt till våld och terrorism. Religiösa extremister som även är fundamentalister finns inom islam, men Pratt menar att man kan finna liknande extremister inom kristendomen, judendomen och hinduismen. Termen fundamentalism används enligt Pratt för att beskriva något som anses vara negativt.⁷⁷

Pratt delar upp fundamentalism i tre olika faser. Den första är passiv fundamentalism. Pratt menar att många konservativa grupper inom kristendomen och islam skulle kunna placera in sig själv i den här fasen av fundamentalism. Passiv fundamentalism karaktäriseras av att den är ganska teoretisk. Bestämd fundamentalism är den andra fasen av fundamentalism enligt Pratt och den här fasen påverkar samhället och karaktäriseras av strängare retorik. Den tredje fasen är den fanatiska fundamentalismen och Pratt menar att den här fasen kan leda till terrorism eller extremism. När människor i allmänhet hör ordet fundamentalism kopplar de ofta termen till den aktiva eller fanatiska fasen enligt Pratt, men fundamentalism kan förbli i den passiva fasen och inte vara en fara för andra.⁷⁸

3.2.1 Passiv fundamentalism

Passiv fundamentalism är alltså den första fasen av fundamentalism och jag har översatt termen från engelskans *passive fundamentalism*. Pratt menar att passiv fundamentalism är absolut till sin natur precis som alla andra former av fundamentalism. Den absoluta läran betyder att man avvisar alla andra perspektiv och idéer om vad sanningen skulle kunna inkludera. Man förespråkar endast en sanning, en auktoritet, ett autentiskt narrativ av händelser för alla och ett korrekt sätt att vara. Detta leder till att man avvisar alla andra grupper som falska eller heretiska. Fundamentalisten ser sig själv även som överlägsen till skillnad från andra grupper när det kommer till den sanning som fundamentalisten har tillgång till. Den absoluta sanningen finner fundamentalisten genom en ordagrann tolkning av dess heliga skrifter och fundamentalisten avvisar alla andra tolkningssätt. Kunskap menar man att man finner genom en direkt tolkning av texten.⁷⁹

Passiv fundamentalism kännetecknas även av en ordagrann tolkning av religionens auktoritära skrifter och fundamentalisten är entydig när det kommer till textens betydelse. Det behöver inte handla om religionens heliga skrifter som fundamentalisten tolkar ordagrant utan det kan

---

⁷⁷ Pratt 2013, 242–243.

⁷⁸ Pratt 2018, 39.

⁷⁹ Pratt 2013, 252–253.

också vara sekundär litteratur som räknas som lika viktig som dess heliga skrifter. För kristendomens fundamentalister skulle detta kunna handla om trosbekännelserna eller gruppens konfessionella texter medan det för islam handlar om haditherna. Fundamentalisten tror sig själv få kunskap om kosmisk sanning samt anvisningar om vad den bör värdera genom sin bokstavliga tolkning av religionens skrifter. Den bokstavliga tolkningen leder även till att fundamentalisterna avvisar all intellektuell eller kritisk tolkning av deras heliga skrift och är stolta över att de förnekar tolkning som något nödvändigt. Pratt menar emellertid att fundamentalistens val att ordagrant tolka texten i sig själv är en tolkningsmetod.⁸⁰

Fundamentalisten lever också i vad Pratt kallar för ett trångsynt religiöst narrativ. Det religiösa narrativet ger svar på frågor om livets mening och varför en person existerar. Fundamentalismens syn på religiöst narrativ är emellertid trångsynt och detta leder till att den fundamentalistiska gruppen skiljs från övriga inriktningar inom samma religion. Det sista stadiet av passiv fundamentalism är när fundamentalistens religiösa narrativ börjar förespråkas som en utlevd verklighet för gemenskapen. Det här perspektivet på gruppens religiösa narrativ inverkar också på hur man ser på omvärlden och ens religiösa narrativ används även för att berättiga ens fundamentalistiska verklighet.⁸¹

3.2.2 Bestämd fundamentalism

Den andra fasen av fundamentalism kallar Pratt för *assertive fundamentalism*. Jag översätter denna term till bestämd fundamentalism på svenska. Bestämd fundamentalism är strängare och noggrannare än passiv fundamentalism när det kommer till hur fundamentalism appliceras på gruppen men också till dess potential för samhället. Pratt menar också att det är specifikt för sådana fundamentalister som praktiserar en särskild fundamentalism som interreligiös dialog skulle behövas. Bestämda fundamentalister anser att det, till skillnad från passiv fundamentalism som endast bokstavligt tolkar heliga skrifter för att finna kunskap, inte finns någon sanning eller kunskap utanför den heliga skriften. Detta leder till att en del fundamentalister avvisar modern teknologi, eftersom man inte tycker att ens heliga skrifter godkänner det. Den heliga skriften ses som gudagiven fakta och man söker endast kunskap ur den.⁸²

---

⁸⁰ Pratt 2013, 253.

⁸¹ Pratt 2010, 444.

⁸² Pratt 2013, 254–255.

Bestämd fundamentalism kännetecknas även av att en fundamentalistisk identitet börjar formas, denna identitet har en individuell aspekt och en gemenskaplig aspekt. Den individuella fundamentalistiska identiteten är kopplad till gruppen, Ju strängare gruppen är, desto mer är ens identitet densamma som gruppens identitet. Den gemenskapliga identiteten handlar om hur mycket gruppen värderar sina medlemmar och hur mycket gruppen kontrollerar sina medlemmar. Pratt lyfter fram islam som ett exempel. Inom islams gemenskap (umma) är det en allvarlig sak att lämna religionen och gemenskapen. Man blir betraktad som en avfälling och hot kan riktas mot en. Detta gör att islam till sin natur räknas som åtminstone passiv fundamentalism även om inte på nivån av bestämd fundamentalism. Pratt menar emellertid att detta inte automatiskt gör islam till något farligt och att man även kan finna kristna sekter och gemenskaper som faller under termen bestämd fundamentalism.⁸³

Följande karaktärsdrag för bestämd fundamentalism är ett slags ideologisk förstärkning som inte endast påverkar medlemmar av gruppen utan också kan påverka medlemmar av samhället omkring gruppen. Pratt beskriver det som ett slags kombination av exklusivism och inklusivism inom fundamentalismen. Man förespråkar delvis exklusivism och vill inte ha något med medlemmar utanför gemenskapen att göra, men samtidigt vill man att resten av samhället omkring en ska följa ens egna fundamentalistiska regler. Ett exempel på detta är Taliban i Afghanistan som vill att både muslimer och icke-muslimer ska följa sharia trots att det enbart är en muslimsk lag.⁸⁴

Slutligen kännetecknas bestämd fundamentalism även av ett slags dömande hållning emot dem som räknas som gruppens fiender. Fienden kan vara resten av världen i allmänhet, eller specifika grupper (Pratt ger judarna och mörkhyade som exempel). Inom muslimsk retorik är fienden ofta västvärldens samhälle. Den dömande hållningen hos bestämda fundamentalister är ofta verbal till sin natur och Pratt beskriver detta dömande som ett slags pietistisk tyranni. Inom gruppen är den dömande hållningen en metod för att kontrollera gruppens medlemmar. Den pietistiska tyrannin handlar om att kontrollera medlemmar och göra dem lojala mot gruppen genom att skilja dem från sin familj, vilket gör att den enda åsikten som nya medlemmar hör är gruppens åsikter. Målet är att medlemmarna inte ska ha någon social kontakt med samhället utan vara fullständigt bundna till gruppen.⁸⁵

---

⁸³ Pratt 2013, 255–256.

⁸⁴ Pratt 2013, 256.

⁸⁵ Pratt 2013, 256–257.

3.2.3 Fanatisk fundamentalism

Den sista fasen av fundamentalism kallar Pratt för *impositional fundamentalism*, man kan översätta detta till tvingande fundamentalism. Jag kallar den här fasen för fanatisk fundamentalism. När fundamentalism når den här fasen förlorar den hela den passiva aspekten och Pratt menar att den radikaliserar och kan komma att inkludera terrorism. Man kommer att överväga, förespråka och engagera sig i våldsamt beteende. Pratt beskriver den sista fasen som en fas som bygger på de två tidigare faserna men som avvisar de passiva aspekterna som först förespråkades.⁸⁶

Fanatisk fundamentalism karaktäriseras först av vad Pratt kallar för *value applicification*⁸⁷ och handlar om att förminska värdet av andra religioner som grupper. Pratt menar att förnekande av värde har en diskriminerande funktion och att detta är speciellt viktigt. Fundamentalismen porträtterar andra religioner som satanistiska och menar att medlemmar av andra religioner dyrkar djävulen. Alternativt menar man att andra religioner inte direkt är satanistiska men att de ändå är ett hot mot ens egen religion och fientliga till sin natur. Det är inte endast förnekande av andra religioners värde som är viktigt utan också att ens egen religion upphöjs som en överlägsen religion med den största Guden och den enda sanningen. Fundamentalisten tror också att ens gudomliga lag är bättre än alla sekulära lagar som människan kan ha hittat på.⁸⁸

Den fanatiska fundamentalisten kommer sedan att börja förespråka berättigande av våld emot andra religioner, inte bara som något tillåtet utan även som något Gud kräver av en troende. Berättigande av våld beskriver Pratt som något som transenderar det lokala samhällets åsikter om personlig frihet, eftersom befallningen kommer från en högre makt. Detta leder till att extremistiskt våld anses berättigat. Pratt lyfter fram muslimska självmordsbombare som exempel på hur den fanatiska fundamentalismen kan se ut i praktiken. Den fanatiska fundamentalismen kan som en följd av berättigandet av våld leda till religiös terrorism. Pratt menar att en del religiös terrorism har som mål att visa hur överlägsen ens religion är medan annan religiös terrorism har som mål att sprida terror och skräck. Det exempel som Pratt lyfter fram är Taliban i Afghanistan som enligt Pratt vill bestämma inte bara hur muslimer utan hur alla i landet ska leva. Detta leder till att Taliban vill att alla ska följa sharia och har också som

---

⁸⁶ Pratt 2013, 257.

⁸⁷ Värde tillämpning.

⁸⁸ Pratt 2013, 257–258.

följd att man förstör statyer av Buddha trots att det inte tekniskt sett har något med islam att göra. Man ålägger alltså inte bara egna trossyskon, utan alla människor att följa den egna tolkningen av lagen.⁸⁹

Ett annat exempel på fanatisk fundamentalism som Pratt lyfter fram är *The Exclusive Brethren* som är en sekt som man finner i Australien och Nya Zeeland. Gruppen representerade tidigare bestämd fundamentalism med en sträng lära om att hålla sig isolerad från resten av samhället så mycket som möjligt. Man avstod också från att vara politisk aktiv på något sätt. Gruppen har nu kommit att allt mera börja förneka värdet av andra religioner och har börjat stödja radikala, högerriktade, rasistiska politiska partier finansiellt. Gruppen har alltså gått från att vara i den bestämda fasen av fundamentalism till tvingande fundamentalism även om den tills vidare endast är indirekt påtvingande med sina metoder.⁹⁰

3.2.4 Tolkning av Douglas Pratts syn på fundamentalism

Malise Ruthven⁹¹ behandlar fundamentalism på delvis liknande sätt som Pratt. Båda lyfter fram publikationen *The Fundamentals* som ett ursprung för fundamentalism som en term. Ruthven håller med Pratt om vad publikationen förde fram men tillägger att den även skulle ha fört fram att Gud skapade världen från *ex nihilo*. Pratt och Ruthven är också överens om att man kan argumentera att troende muslimer alla är fundamentalister, eftersom man tror att Koranen är Guds ordagranna ord. Ruthven menar också att fundamentalister ofta har en tro på en guldålder i det förflutna som man försöker återuppväcka samt en apokalyptisk tro, vilket för kristna inkluderar tron på Jesu återkomst, vilket Pratt också håller med om.⁹²

Enligt min tolkning skiljer sig Ruthven från Pratt i det att Ruthven mycket kraftigare verkar betona att det inte finns mycket gemensamt mellan fundamentalism inom olika religioner. Enligt Ruthven uppkom den våldsamma formen av fundamentalism efter att Berlinmuren fallit och ger en bild av att den fundamentalism som fanns inom kristendomen i USA före det skulle varit annorlunda. Den tidigare formen av fundamentalism skulle ha varit traditionell i sin tro men inte farlig. Ruthven ger även en bild av att extrem fundamentalism inom islam,

---

⁸⁹ Pratt 2013, 257–259.

⁹⁰ Pratt 2010, 443.

⁹¹ Malise Ruthven är en lärare inom islamska studier i bland annat The University of Aberdeen och University of London. Han är en internationellt känd lärare i religionshistoria med fokus speciellt på islam. Han har också studerat fundamentalism.

⁹² Ruthven 2005, 6–15.

judendomen och hinduismen skiljer sig från vad man finner inom kristendomen.⁹³ Pratt presenterar emellertid fundamentalism som något man finner inom alla världsreligioner och att skillnaden mellan dem endast kopplas till vilken fas av fundamentalism som gruppen nått, alltså passiv fundamentalism, aktiv fundamentalism eller fanatisk fundamentalism.

3.3 Kristen extremism och terrorism

Douglas Pratt definierar extremism som något komplext som kan ta många olika former och menar att en av formerna som extremism kan ta sig uttryck i är våld. Extremism kommer i form av ultraortodoxa grupper inom en religion som är mer radikala än den normala ortodoxin för religionen, och som tror sig själv representera den sanna versionen av religionen. Pratt menar att extremism kan vara på ytterkanten av en religion och i det här fallet är extremisterna till sin identitet inte starkt kopplade till religionen.⁹⁴

Pratt påpekar att kopplingen mellan religioner och våld har studerats omfattande och Pratt menar att det finns tre relationer mellan religion och våld som kan föras fram. Enligt den första teorin är religioner direkt kopplade till våld och våld är en del av religionens natur. Enligt den andra teorin kan religioner ha en kärna som förespråkar våld medan andra religioner är fredliga till sin natur. En del kristna skulle presentera sin religion som en fredlig religion och säga att islam är en våldsamt religion till sin natur. Enligt den tredje teorin är religioner inte våldsamma till sin natur men religioner används ibland för att berättiga våld eller terrorism för sekulära eller politiska mål. Enligt den sista teorin kan religioner inte direkt kopplas till våld utan religioner utnyttjas för att utföra våld.⁹⁵

Pratts definition av extremism som något som kan ta formen av våld är ganska kort och begränsad. Även om Pratt bättre förklarar olika teorier om kopplingen mellan religion och våld nämner Pratt inte vilken teori som han anser vara närmast sanningen och som man kan utgå från i resten av boken. Jag tycker att Pratt verkar förespråka den tredje teorin delvis men

---

⁹³ Ruthven 2005, 1–5.

⁹⁴ Pratt 2010, 438–440.

⁹⁵ Pratt 2018, 4.

ibland kopplar Pratt våld direkt till religioner som judendomen, islam eller kristendomen, vilket skulle indikera att Pratt använder sig av den första teorin.

Våld är emellertid inte den enda formen som extremism kan ta enligt Pratt. Pratt menar att kristen extremism ofta uppkommer inom bestämd fundamentalism när den bestämda fundamentalismen börjar karaktäriseras av ett smalt narrativt perspektiv. Detta leder till att man intar en mera dömande position gentemot andra religioner, vilket sedan leder till att man värderar andra religioner allt mindre. Detta kan ske i form av att man ser andra religioner som satanistiska. Följande steg är att man börjar förespråka våld som ett acceptabelt alternativ i kampen mot andra religioner och man börjar även berättiga våld som något nödvändigt. Det sista steget för kristen extremism kommer i form av våld och terrorism.⁹⁶ Här ser man att Pratt räknar verbalt våld mot andra religioner som en form av extremism och att det inte behöver handla om fysiskt våld eller terrorism för att det ska räknas som extremism.

3.3.1 Exempel på extremistiska grupper inom kristendomen

Douglas Pratt presenterar tre kristna extremistiska grupper. Grupperna är *Christian Identity Movement* (förkortas CI), *The Church of Jesus Christ Christian/Aryan Nation* (förkortas CJCC/AN) och *Pinechas Prästerskap*. Pratt beskriver CI som en rasistisk och antisemitisk extremistisk kristen grupp. Enligt den lära som gruppen följer är USA ett speciellt land som givits till vita kristna, och som en följd av den här läran är de mot den nuvarande amerikanska staten som man anser vara manipulerad av judarna. Pratt beskriver CI som ett slags paraplybegrepp vilket betyder att CI inte endast är en kyrka eller grupp utan att den inkluderar medlemmar från många högerinriktade kristna grupper. CI tror på en ordagrann tolkning av Bibeln och att endast deras grupp kan tolka Bibeln korrekt. Man tror också på djävulen som en verklig existens och inte bara en symbolisk varelse.⁹⁷

Jag finner Pratts beslut att specifikt presentera CI, CJCC/AN och Pinechas Prästerskap vara intressant med tanke på att även inom grupper av kristna extremister är de här tre bland de mest radikala. Daniel Peterson tycker att Pratt ibland presenterar en allt för negativ bild av Europa och västvärlden och man kan argumentera att Pratts val av dessa grupper som exempel stöder Petersons åsikter. Jag skulle tolka att Pratt väljer att fokusera på de här väldigt radikala grupperna, eftersom han i första hand skriver för kristna läsare och vill öppna

---

⁹⁶ Pratt 2018, 95–96.

⁹⁷ Pratt 2018, 90–91.

kristnas ögon för det absolut värsta hos religionen. Pratt nämner i sin bok *Religion and Extremism* att man ofta sist upptäcker de extremistiska grupperna som finns inom den egna religionen, eftersom man är blind för den värsta sidan av sin religion. Pratt väljer eventuellt också de här grupperna eftersom medierna sällan skriver om dem jämfört med hur mycket de skriver om muslimska extremister. Jag skulle alltså argumentera att Pratt tycker att det finns mycket ignorans om de här tre grupperna, men detta är spekulation.

Den viktigaste doktrinen som CI har är den så kallade *two seed*-teologin. Enligt den här läran är Kain, som i Bibeln presenteras som Evas första son, inte barn till Adam utan i stället ett resultat av en affär som Eva hade med ormen medan hon fortfarande var i Edens lustgård. Detta skulle betyda att Kain inte är Adams son utan ormens och man menar att ormen är djävulen. CI tror sedan att Kains avkomma kom att bli det judiska folket samt de mörkhyade raserna medan endast vita kristna skulle vara Adams avkomma genom hans tredje son Set. Den här läran menar CI att förespråkar att Kains ättlingar inte är sanna människor utan djävulens avkomma, vilket också är orsaken till att man har en rasistisk lära och inte godkänner äktenskap mellan personer som tillhör olika raser. Pratt menar att det finns två sätt att tolka denna teologi. En del har en mycket sträng tolkning och menar att judarna bokstavligen är djävulens ättlingar medan andra har en mindre sträng tolkning och menar att det endast handlar om att judarna symboliskt är djävulens ättlingar. Pratt beskriver CI som motståndare till den amerikanska staten, och dess sekulära utbildningssystem ser CI som ett hot för nationen. Gruppen tror att utbildningssystemet måste påverkas mera av dess teologi, eftersom den sekulära världen är för accepterande till judarna bland annat. CI tror naturligtvis inte heller att Jesus skulle ha varit jude och förnekar detta starkt.⁹⁸

Den andra gruppen som Pratt presenterar som ett exempel på kristen extremism är CJCC/AN. Teologiskt har gruppen mycket gemensamt med CI i och med att den också är en grupp som förespråkar vit överhöghet, gruppen brukar öppet stöda CI. CJCC/AN är uppdelad i två delar, CJCC är den religiösa delen av gruppen som fokuserar bland annat på dess teologi om att Jesus inte var en jude, medan AN är den politiskt inriktade delen av gruppen. I likhet med CI tror även CJCC/AN att USA leds av en korrupt sionistisk regering. Pratt lyfter också fram CJCC/AN:s historia och hur gruppen har sitt ursprung i den brittisk-israelitiska ideologin enligt vilken briter är Guds utvalda folk och att detta skulle berättiga imperialismen och Storbritanniens inflytande över världen. Den brittisk-israelitiska ideologin var främst populär

---

⁹⁸ Pratt 2018, 91–92.

bland aristokraterna i Storbritannien under 1800-talet. Pratt menar att den här ideologin förespråkade att britterna var ättlingar i rakt nedstigande led till Guds folk såsom man kan läsa i Gamla testamentet.⁹⁹

Den tredje gruppen som Pratt lyfter fram är Pinechas Prästerskap. Prästerskapet är inte en grupp på samma sätt som till exempel CI. Det finns inget ledarskap inom prästerskapet utan man blir medlem genom att acceptera gruppens teologi och i praktiken agera utgående från denna teologi. Prästerskapet är emot äktenskap mellan olika raser och kulturer, avvisar abort och homosexualitet samt avvisar idén om ett multikulturellt samhälle. Prästerskapet hämtar inspiration från en bibelkaraktär vid namn Pinechas som belönades av Gud för att ha dödat en israelit och en midjanit som haft samlag. Den här berättelsen från Bibeln menar prästerskapet att berättigar dem till att använda sig av extrema metoder för att förhindra äktenskap mellan olika raser. Pratt beskriver medlemskap i Pinechas Prästerskap som något man värderar högt bland radikala kristna i USA.¹⁰⁰

Jag tolkar CI, CJCC/AN och PP som kristna extremister mot islam även om Pratt inte öppet presenterar grupperna som sådana. Pratt beskriver grupperna som rasistiska och antisemitistiska men inte direkt som islamofobiska. Gruppernas rasistiska lära kan emellertid lätt inkludera muslimer och jag skulle argumentera att CI:s *two seed*-teologi även lätt kan inkluderas i nedvärderingen av muslimer, eftersom man inom denna teologi anser att endast vita kristna är ättlingar till Adam. Detta betyder att man indirekt beskriver även muslimer som djävulens ättlingar. Pinechas Prästerskap med dess lära som motsätter sig äktenskap mellan kulturer och raser kan även tolkas vara extremistiska mot islam.

Michael Barkun¹⁰¹ skriver också om CI men har studerat gruppen mera i detalj än Pratt. Barkun har studerat gruppens historia mer och kopplar gruppen till brittisk-israelisk ideologi. Barkun menar att CI, i likhet med vad Pratt säger om CJCC/AN, har sitt ursprung i brittisk-israelisk ideologi och kom till USA under början av 1900-talet. Till en början var gruppen inte antisemitisk men detta började ändras under 1900-talet och blev allt mer tongivande efter att staten Israel grundats. Inom den brittisk-israeliska doktrinen anser man nämligen att judarna endast skulle få bo i Israel under brittisk ockupation.¹⁰² I likhet med Pratt berättar Barkun också om *two seed*-teologin och läran om att Kain skulle vara djävulens son och att judarna

---

⁹⁹ Pratt 2018, 91–92.

¹⁰⁰ Pratt 2018, 92–93.

¹⁰¹ Michael Barkun är en pensionerad professor i statsvetenskap vid Maxwell School of Citizenship and Public Affairs vid Syracuse University. Barkun är specialiserad inom politisk och religiös extremism.

¹⁰² Barkun 1997, 9–15.

skulle vara Kains ättlingar. Barkun menar emellertid att en del medlemmar av CI anser att Kains stora synd skulle ha varit att han hade samlag med en kvinna från en annan ras (alltså inte en vit kvinna) och att detta skulle göra Kain till djävulens tjänare. Däremot är han inte djävulens barn.¹⁰³ Genom Kain kommer ondska till världen och CI tror att många onda personer, som till exempel Judas Iskariot, hör till Kains ättlingar.¹⁰⁴ Barkun menar också att CI tror att alla andra raser som inte är vita kan räknas som ”judar”, vilket betyder att dess antisemitiska lära egentligen är riktad mot alla andra raser och inte bara mot den folkgrupp som man vanligtvis kallar judar.¹⁰⁵

Barkun behandlar också gruppens eskatologiska lära om hur de tror på Jesu fysiska återkomst och att Jesus bokstavligen kommer att regera över de heliga i 1 000 år före domen. Man tror också att pyramiderna innehåller ett hemligt budskap från Gud som berättar om när den eskatologiska tiden börjar.¹⁰⁶ Barkun menar att CI inte har tillräckligt med inflytande för att vara ett politiskt hot mot USA och att CI delvis för fram sina politiska ambitioner inom ramen för vad som är lagligt. Barkun menar att CI har som mål att ändra lagstiftningen i USA så att den är i enlighet med Guds lag såsom den presenteras i Bibeln. Man tror även att betalande av skatt kan vara synd, vilket har lett till att medlemmar hamnat i konflikt med staten.¹⁰⁷

Barkun presenterar CJCC/AN mera som en fortsättning på CI och inte direkt som en egen separat grupp. Barkun har studerat CI mera detaljerat än vad Pratt har gjort. Jämfört med Barkun skriver Pratt endast en kort beskrivning av CI och fokuserar främst på dess *two seed*-teologi och mindre på dess historia och eskatologiska teologi. Pratt håller sig troligtvis kortfattat eftersom CI för honom främst bara är ett exempel på hur kristen extremism kan se ut.

3.3.2 Anders Breivik

Ett annat exempel på hur kristen extremism kan se ut som Douglas Pratt lyfter fram är Anders Breiviks terrorattack i Norge. Breiviks attack kom i två delar. Först detonerade han en bomb i Oslo som förstörde en statlig byggnad och i processen dödade åtta människor och skadade många. Breivik fortsatte sedan med att döda 69 andra människor, främst ungdomar som alla

---

¹⁰³ Barkun 1997, 152–156.

¹⁰⁴ Barkun 1997, 162–165.

¹⁰⁵ Barkun 1997, 181.

¹⁰⁶ Barkun 1997, 13–14.

¹⁰⁷ Barkun 1997, 200–207.

deltog i ett politiskt ungdomsläger. Breiviks attacker var riktade mot den politiska vänstern som var en förespråkare av immigration och kulturell diversitet, vilket inkluderade accepterade av muslimer i Norge, vilket Breivik var emot. Breiviks attacker var inte direkt riktade mot islam och muslimer även om det är islam som Breivik ser som Europas stora fiende. I sitt manifest skriver Breivik att man måste använda våld mot den ”förrädiska marxismen” som är villig att ge upp Europas identitet till islam. Pratt beskriver Breivik delvis som en radikal, revolutionär, konservativ person. Det som gör Breivik revolutionär är hans villighet att använda dödligt våld för att kämpa för sin ideologi.¹⁰⁸

Pratt beskriver att Breivik ser sig själv som ett slags ny tempelridhare som med hjälp av terrorism bekämpar islams växande inflytande i Europa, denna växande influens kallar Breivik för Eurabia.¹⁰⁹ Breivik erkänner själv att tempelorden som han refererar till och ser sig själv som en medlem av, är ett fiktivt koncept. Men Pratt argumenterar att Breivik trots detta verkar ta inspiration från tempelorden och dess så kallade uppdrag mot islam. Umberto Eco som Pratt använder sig av menar att detta tillsammans med Breiviks tjtande om marxister visar på att Breivik är psykiskt sjuk.¹¹⁰ Breivik ser sig själv som kulturellt kristen men verkar inte personligen vara medlem av kyrkan eller troende. Breivik är exempelvis inte intresserad av att evangelisera eller något liknande utan värdesätter kristendomen främst för dess kulturella värde för Europa. Kristendomen är för Breivik viktig som en enande grupp inom Europa och kyrkan borde enligt honom vara något som binder samman Europas befolkning. Denna bild av kristendomen leder till att Breivik inte kan acceptera religiös diversitet inom Europa och att han ser islam som en fiende till Europa.¹¹¹

Douglas Pratt presenterar Breivik som en kristen extremist och terrorist trots att Breivik själv inte är medlem av någon kyrka. Breivik använder sig endast av kristendomen för att berättiga sina våldsamma handlingar och de mord som han begick. Pratt lyfter fram Timothy McVeigh som argumenterar att på samma sätt som man ser muslimer som utför terrorism som muslimska terrorister bör man även se Breivik som en kristen terrorist. Pratt kopplar även Breivik till Pinechas Prästerskap och lyfter fram hur medlemskap i prästerskapet endast är baserat på ens handlingar och inte på något officiellt medlemskap. Breivik kan därmed

---

¹⁰⁸ Pratt 2016c, 41.

¹⁰⁹ Pratt 2015, 214–215.

¹¹⁰ Pratt 2018, 126.

¹¹¹ Pratt 2015, 215.

kopplas till Pinechas Prästerskap trots att han som terrorist var en så kallad ensamvarg som inte samarbetade med andra grupper.¹¹²

Pratts definition av Breivik som en kristen extremist och som en kristen terrorist är kontroversiell. Man kunde argumentera att eftersom Breivik inte själv var troende och inte heller var medlem av kyrkan, så kan han inte kopplas till kristendomen eller räknas som en kristen terrorist. Dessutom använder sig Breivik inte av Bibeln för att berättiga sina handlingar. Alternativt kunde man argumentera att Breivik inte var mentalt frisk och därmed inte kan ses som en representant för kristendomen. Själv anser jag att Breivik kan ses vara lika mycket en kristen terrorist som islamister är muslimska terrorister. I likhet med muslimska terrorister använder sig Breivik av en religion, i det här fallet kristendomen för att berättiga sina handlingar.

Pratt beskriver alltså Breivik som en kristen terrorist och detta står i kontrast till Robert Lambert som beskriver Breivik som antingen varande en galning eller en politisk terrorist. Lambert nämner att en psykiater som uttalade sig vid Breiviks rättegång argumenterade för att Breivik led av paranoid schizofreni och att hans handlingar utfördes tvångsmässigt, baserat på en icke-rationell syn på verkligheten. Psykiatern motiverar detta med att lyfta fram att Breivik trodde att han i framtiden, när en orden motsvarande tempelriddarna tagit över Norge, skulle bli vald till regent över landet. Breivik själv avvisar kraftigt idéer om att han skulle må psykiskt dåligt och menar att han var fullständigt rationell när han utförde sina mord.¹¹³ Sindre Bangstad nämner också möjligheten att Breivik kunde ha varit mentalt störd. Hans beteende när han begick mordet på Utøya indikerar att det handlar om en extremt narcissistisk person med enorm brist på empati för sina medmänniskor.¹¹⁴

Lambert beskriver även Breivik som en politisk terrorist och detta är vad Lambert primärt försöker föra fram i sin artikel. Breivik identifierar sig själv som en försvarare av Norge och Europa mot det hot som han ser islam utgöra. Breivik ser Arbeiderpartiet i Norge som sin fiende och menar att bland dess medlemmar finns förrädare som han kallar för kulturella marxister som tillåter den muslimska invasionen. Breivik hade också som mål att få mycket uppmärksamhet för sina brott för att sedan kunna sprida sin propaganda, men detta misslyckades delvis eftersom Breivik var för hänsynslös i sina handlingar och få andra extremistiska politiska grupper gav stöd för hans handlingar. Lambert nämner också att

---

¹¹² Pratt 2018, 125–126.

¹¹³ Lambert 2015, 444–448.

¹¹⁴ Bangstad 2014, 17.

Breivik trodde att hans handlingar skulle leda till ett inbördeskrig mot muslimerna i Norge, men inte heller denna förväntan slog in.¹¹⁵

---

¹¹⁵ Lambert 2015, 452–456.

4 Douglas Pratts syn på islamofobi

Det här kapitlet har som mål att besvara frågan om hurdan Douglas Pratts syn på islamofobi är. Jag börjar med att presentera Pratts definition av islamofobi samt Pratts syn på den inverkan som 11 september-attackerna hade på islamofobin. Jag fortsätter sedan med att behandla två faktorer som Pratt menar att leder till att islamofobin växer, nämligen ignorans och den uppfattning som man får av islam via medierna. Slutligen presenterar jag ett exempel på hur islamofobi kan se ut i praktiken när jag behandlar förbudet mot byggande av minareter i Schweiz. I kapitlet analyserar jag alltså Pratts syn på islamofobi och jämför hans åsikter med en del andra teologers för att visa vad som gör Pratt speciell. Jag är även kritisk mot Pratt och tycker att han till exempel inte presenterar praktiska exempel på sitt teoretiska tänkande.

4.1 Definition av islamofobi samt dess uppsving i och med terrorattackerna den 11 september

Inledningsvis argumenterar Douglas Pratt för att man kan definiera islamofobi som en form av kristen eller annan religiös extremism. Islamofobi definierar Pratt själv som en känsla av rädsla för islam eller en känsla av fientlighet mot islam, som uppkommer eftersom man tror att islam är ett hot mot en själv eller ens livsstil. Pratt menar också att man förespråkar islamofobi och antimuslimsk ideologi inom många högerinriktade politiska partier i västvärlden. Pratt argumenterar även för att islamofobi borde ses som ett lika allvarligt hot som islamister och muslimska terrorister. Fördomar som man finner inom islamofobi inkluderar idén att islam som religion är en enda radikal och extremistisk grupp och att islam till sin natur är en våldsam och extrem religion. Man tror också att muslimer inte är pålitliga och allt detta bidrar till att fördomarna mot islam växer. Islamofober tror allt detta om muslimer och kan ändra sitt tankesätt endast om muslimer bevisar det för dem. Islamofobi är även rädsla för islam.¹¹⁶

Islamofobi är inte ur historiskt perspektiv något nytt som uppkom i och med 11 september-attackerna som inträffade år 2001¹¹⁷. Antipati mot muslimer har sitt ursprung under mitten av

---

¹¹⁶ Pratt 2018, 133–134.

¹¹⁷ I min avhandling menar jag alltid terrorattacken som inträffade år 2001 när jag skriver 11 september-attackerna om jag inte specifikt nämner något annat.

800-talet¹¹⁸ som en följd av en kristen rädsla för kulturell assimilation inom muslimska riken. Islam kom under slutet av 1000-talet att börja ses som en universell fiende för kristendomen i och med korstågen, och det var också under den här tiden som kristna började se islam som kristendomens naturliga fiende. Detta fortsatte senare med konflikter mellan Osmanska riket och Europa. Douglas Pratt och Rachel Woodlock använder sig av Chris Allen för att ge en annan beskrivning av islamofobi som även är lite mer detaljerad än vad Pratt anför. Allen menar att den nya formen av islamofobi som uppkom i och med 11 september-attackerna är något mer än bara en återuppväckelse av korstågens attityd mot islam.¹¹⁹

Allen avvisar idén att islamofobi helt enkelt är hat eller rädsla mot muslimer. Islamofobi är inte heller endast det gamla korstågstänkandet som kommit tillbaka. Allen menar att islamofobi är en ideologisk position som man kan finna inom västerländska samhällen. Denna ideologi presenterar islam som ett hot och ett problem för vårt samhälle. Islamofobi är inte heller en form av rasism mot araber och sydasier, utan i stället riktat specifikt mot personer med en muslimsk identitet. Allen presenterar islamofobi som tron på att islam är ett hot mot yttrandefriheten, kvinnors roll och rättigheter, statens säkerhet, sekularism, enhet inom samhället och idén om ”västvärldens” livsstil. Islamofobi uppkommer inte bara från en fantasifull bild av islam. Allen hävdar i stället att islamofobi uppkommer genom en kombination av korrekta observationer, stereotypier, överdrifter och missrepresentation. Det är uppfattningen om ett hot som gör att man har en fobi mot islam.¹²⁰

Chris Allen väljer till skillnad från Pratt att fokusera på hur 11 september-attackerna ledde till ökad islamofobi i Storbritannien. Allen väljer att studera islamofobi i Storbritannien efter den 11 september eftersom Storbritannien har en av de större muslimska minoriteterna i Europa. Muslimerna i Storbritannien är även ganska traditionella av sig bland annat genom sin klädstil, vilket gör att man kan känna igen en muslim offentligt. En opinionsundersökning gjordes av YouGov efter 11 september och i den kommer man fram till att 84 % av befolkningen är mer misstänksamma mot muslimer, 35 % menar att deras åsikter om brittiska muslimer har försämrats, 82 % tycker att muslimer isolerar sig för mycket från resten av samhället eller världen, 56 % påstår att de i allmänhet inte har något gemensamt med

---

¹¹⁸ Under de första 200 åren av islams historia såg kristendomen islam som en heresi som snart skulle komma att försvinna. På 800-talet började man se islam som ett större hot och inte bara en tillfällig utmaning.

¹¹⁹ Pratt & Woodlock 2016b, 3.

¹²⁰ Pratt & Woodlock 2016b, 3–4.

muslimer och 63 % menar att muslimerna gör väldigt lite för att förespråka tolerans mellan sig själv och andra.¹²¹

Allen menar också att en följd av 11 september-attackerna i Storbritannien är att en allmän rädsla för islam och muslimer har uppkommit. Man ser på muslimer på ett liknande sätt som man såg på svarta människor i och med att man tror att alla muslimer är farliga. Islamofobin syns även inom politiken i Storbritannien. Allen nämner att *The British National Party* (BNP) kom att förespråka islamofobi allt mera som en följd av 11 september-attackerna. Partiet framförde idéer om att islam förespråkar intolerans, massaker, plundring, mordbrand och kränkning av kvinnor. Partiet förde kampanj under sloganen *Islam out of Britain*, vilket Allen tolkar som en indikation på att partiet är avvisande mot multikulturalitet och religiös pluralitet inom Storbritannien.¹²²

Enligt mig finns det två klara skillnader mellan hur Pratt och Allen beskriver islamofobi. Pratt ger ett mera globalt och historiskt perspektiv på islamofobi och kopplar islamofobi till hela västvärlden medan Allens forskning fokuserar främst på islamofobi i Storbritannien. Allens forskning visar en mera detaljerad bild av hur islamofobi kan se ut både politiskt och i allmänhet, medan Pratt ger en klarare bild av hur stort problem islamofobi är för västvärlden. Den andra skillnaden mellan dem är att Pratt åtminstone delvis ser islamofobi som en form av religiös extremism medan Allen beskriver islamofobi som en ideologi man finner i västvärlden. Om islamofobi är en ideologi behöver man inte koppla den direkt till kristendomen, vilket man kan göra om man ser islamofobi som religiös extremism.

4.2 Ignorans om islam

Douglas Pratt menar att islamofobi delvis uppkommer som en följd av den uppfattning som man har om islam i västvärlden. Den negativa uppfattningen om islam bygger delvis på ignorans och delvis på fantasier. Den ignorans som finns kopplad till islam delar Pratt upp i tre olika former. Den första formen av ignorans är vad Pratt kallar *innocent ignorance*. Pratt beskriver oskyldig ignorans som den minst farliga formen av ignorans. Oskyldig ignorans

---

¹²¹ Allen 2016, 83–84.

¹²² Allen 2016, 86–89.

bygger på ett slags naivt tänkande och är den form av ignorans som leder till att man skulle svara ”vet inte” på frågor om islam. Pratt menar att oskyldig ignorans inte är fientlig emot islam och att det ganska lätt kan förebyggas genom utbildning, eftersom en person med oskyldig ignorans inte kommer att avvisa tanken om att få ny kunskap om islam.¹²³

Blind ignorance är den andra formen av ignorans som Pratt hävdar att kan påverka ens uppfattning om islam. Blind ignorans är som namnet säger när man är blind för ny kunskap om exempelvis islam. Denna blindhet bygger på hur ens världsbild och personerna omkring en ser på islam. Kunskap om islam kommer endast till individen genom den lins som ens världsbild ger en, och Pratt menar att det är svårare att bekämpa den här formen av ignorans, eftersom man inte är öppen för utbildning om islam på samma sätt som en person som lider av oskyldig ignorans. Den utbildning som man ger om islam behöver utföras strategiskt och försiktigt för att individen ska öppna sitt hjärta för den nya kunskapen. Pratt liknar det krav som behövs för att bekämpa blind ignorans med argumentationen hos *The Civil Rights Movement* i USA.¹²⁴

Här ser man hur Pratt jämför islamofobi med den rasism som riktades mot mörkhyade i USA under bland annat 1950–1960-talet. Jag tolkar Pratt som att han förespråkar att islamofobi har tagit över den plats som rasism tidigare hade inom bland annat samhället i USA. Pratt säger inte direkt detta men verkar indikera att det amerikanska samhället behöver en fiende eller rival. Tidigare har det varit mörkhyade eller kommunister och numera är den utvalda fienden islam. Det är intressant att Pratt kopplar ihop islamofobi med rasism och liknar dem vid varandra eftersom islamofober skulle argumentera att islamofobi inte är rasism, eftersom islam inte är en ras utan en övertygelse. Man väljer att vara muslim och tro på islam.

Den tredje formen av ignorans kallar Pratt för *culpable ignorance*. Jag översätter termen till klandervärd ignorans som är ytterligare ett steg bort från blind ignorans. Till skillnad från blind ignorans, som passivt är trångsynt mot andra åsikter eller annan kunskap om islam, är klandervärd ignorans mera aktivt avvisande mot kunskap eller andra åsikter. En person som lider av klandervärd ignorans är aktivt vaksam mot andra idéer och avvisar allt sådant som inte är i enlighet med den egna världssynen. Pratt jämför den attityd som klandervärd ignorans ger uttryck för med den man finner inom fundamentalism eller extremism. Klandervärd ignorans är även den form av ignorans som är svårast att bekämpa och Pratt

---

¹²³ Pratt 2016c, 31–32.

¹²⁴ Pratt 2016c, 32.

menar att den är nästan omöjlig att bekämpa, eftersom en person som lider av klandervärd ignorans kan se nya perspektiv som en form av förräderi.¹²⁵

4.3 Mediernas inverkan

Douglas Pratt lyfter fram medierna som en orsak till att människor i västvärlden har en negativ uppfattning om islam och menar att detta är en av faktorerna som stöder islamofobi. Den negativa uppfattningen om islam leder till att man ser islam som ett möjligt hot eller definitivt hot, och detta leder i sin tur till att man känner rädsla och oro kopplat till islam. Känsloerna av rädsla och oro kopplade till islam gör att islamofobi kan räknas som en fobi. Pratt menar att medierna ofta porträtterar islam som något hotfullt och på ett icke-kritiskt sätt. Medierna väljer att generalisera dramatiska handlingar som begåtts av specifika muslimer, och detta leder till att hela religionen islam i sig själv framstår som ett hot. Man ser islam som ett hot främst i västvärlden, men Pratt säger att det inte är exklusivt för västvärlden och att islam allt mera globalt börjar ses som ett hot. Enligt Pratt behandlas islam i medierna endast på ett negativt sätt och det handlar ofta om hur muslimer beter sig aggressivt i någon form. Pratt frågar sig själv hur man reagerar i västvärlden på den bild som medierna porträtterar av islam. Reagerar man med ett slags apati för islam eller är reaktionen en form av oro eller till och med dömande till sin natur?¹²⁶

Douglas Pratt är kritisk till den bild som medierna ger av islam och menar att den bild som medierna ger påverkar många personers uppfattning om islam. Man kommer i kontakt med islam via nyhetsrapporter och tidningsreportage. Dessutom har sociala medier som Instagram och X¹²⁷ stort inflytande. Pratt menar att medierna ofta ger en bild av islam som bygger på stereotypier. Det må handla om stereotypier men Pratt säger att de påverkar en persons uppfattning om islam och stärker den tidigare hållna inställningen mot religionen. Detta leder till att en slags *feedback loop* skapas, och ens negativa bild av islam bara växer. Pratt påpekar

---

¹²⁵ Pratt 2016c, 32.

¹²⁶ Pratt 2016c, 33.

¹²⁷ Före detta Twitter.

även att politik påverkar vad medierna skriver. Pratt argumenterar för att all redigering som nyhetsreportage gör kan kopplas till politik.¹²⁸

Pratt kritiserar medierna för att de ger en kritisk bild av islam som inte tar religionens kontext i beaktande. Pratt verkar ge en bild av att medierna är lata och icke-kritiska när det kommer till att rapportera om islam. Följderna av att man inte behandlar islams kontext tillräckligt när man behandlar religionen är att läsare fyller i tomrummen med sin egen fantasi. Pratt menar att det finns undantag till denna icke-kontextuella bild av islam som media ger och att en del journalister ger en bra kontextualisering, men att det är sällsynt. Ett exempel som Pratt ger är att islam ofta falskt uppfattas som att monolitisk och Mellanöstern ses som stagnerat i en förfluten tid och som ett område som aldrig förändras. Pratt är även kritisk till hur islam porträtteras som religion. Fokus läggs nästan fullständigt på den politiska aspekten av islam och inte till exempel på dess teologi. Detta skiljer sig från den bild medierna ger av bland annat kristendomen, då fokus bland annat läggs på den tro som presenteras.¹²⁹

Islam porträtteras även som en religion som till sin natur ideologiskt står i opposition mot kristendomen. Detta betyder också att muslimer och kristna till sin natur ideologiskt står i opposition mot varandra. Detta syns också från ett samhällsligt perspektiv. Det västerländska samhället och samhället i Mellanöstern porträtteras som stående i opposition mot varandra. Medierna ger en bild av att relationen mellan islam och kristendomen inte är en vänlig rivalitet som den man kunde finna mellan två idrottslag. I stället är detta en rivalitet där islam presenteras som fullständigt annorlunda jämfört med kristendomen. Islam beskrivs som ett ”stort hot”, den ultimata fienden i en kamp mellan civilisationer. Här nämner Pratt Samuel Huntingtons bok *Civilisationernas kamp*. Islam beskrivs som en antites eller motsats till kristendomen, och detta menar Pratt leder till att religiösa extremister ger en bild av att islam är antikrist. Islam anses vara kopplat till djävulen och en motståndare till den jude-kristna västvärlden. I den muslimska världen finner man det omvända, där presenteras västvärlden som en djävulsk motståndare och USA som kopplat till djävulen. Slutligen påpekar Pratt att islam ofta porträtteras av medierna som varande kaotisk till sin natur.¹³⁰

Enligt min tolkning ger Pratt en rätt bra bild av hur inflytelsesrika medierna är när det kommer till den bild av islam som porträtteras och den bild som medierna ger av islam. Det finns emellertid även orsak till att kritisera Pratt på vissa punkter. Pratt nämner att politik i viss mån

---

¹²⁸ Pratt 2016c, 33–24.

¹²⁹ Pratt 2016c, 34–35.

¹³⁰ Pratt 2016c, 35–36.

påverkar den bild av islam som medierna presenterar och jag tror att han har rätt, men det finns enligt mig också en ekonomisk motivering till detta. Pratt menar att man i västvärlden inte har mycket intresse att läsa om islamsk teologi och endast är intresserad av de politiska aspekterna av islam. Detta kan vara en av orsakerna till att man inte skriver mycket om kontexten eller islamsk teologi. Journalister är medvetna om att sådana artiklar inte kommer att locka läsare. Artiklar om terrorism emellertid säljer bättre, eftersom tragedier väcker uppmärksamhet.

Pratt använder sig även här av Huntingtons bok *Civilisationernas kamp*. Detta är ett verk som Theodore Gabriel¹³¹ är kritisk till. Gabriel tycker att det är konstigt att Pratt använder sig av Huntingtons verk och spekulerar om ifall detta är en indikation på hur objektiv Pratt egentligen är i sin analys.¹³² Pratt nämner också i den här delen att mediernas inflytande leder till att religiösa extremister porträtterar islam som antikrist och kopplat till djävulen, men Pratt ger inget exempel på vilka dessa religiösa extremister skulle vara. Vilken religion identifierar de sig med? Vad heter deras grupp? Vilken är deras teologi eller lära? Allt detta är frågor som man lätt kunde ställa men som Pratt lämnar utan svar.

4.4 Förbudet mot byggande av minareter i Schweiz

I november år 2009 röstade omkring 1,5 miljoner schweiziska medborgare för att förbjuda byggande av minareter i Schweiz. Schweiz hade länge haft rykte om sig att vara ett land som förespråkade tolerans och neutralitet och detta beslut stod därmed i kontrast till detta. År 2009 fanns det omkring 200 moskéer i Schweiz men endast fyra av dem hade minaret. Den senaste minareten hade byggts samma år och det hade varit kontroversiellt. Det högerinriktade kristna partiet EDU hävdade att minareten är en symbol som muslimer bygger på nyligen ockuperat land. Nästa steg från att man har byggt minareter är att muslimerna börjar kräva att sharialag ska vara den nationella lagen i landet. Folkomröstningen ledde till att byggande av minareter nu är förbjudet enligt schweizisk grundlag. Förutom detta säger grundlagen väldigt lite om

---

¹³¹ Theodore Gabriel nämns tidigare i kapitlet: Tidigare forskning.

¹³² Gabriel 2008, 188.

religion och fastställer främst att fred ska råda mellan religiösa grupper. Historiskt sett har den katolska kyrkan och de protestantiska kyrkorna inte kommit överens i Schweiz.¹³³

Schweiz är en direkt demokrati där medborgarna röstar om nya lagar i landet. Medborgare kan göra ett medborgarinitiativ till en lag om man har hundratusen underskrifter som stöder lagförslaget. Förslaget om att förbjuda byggande av minareter var ett sådant medborgarinitiativ och hade över 110 000 underskrifter. Pratt påpekar att förvånansvärt många medborgare röstade i valet om det nya lagförslaget, cirka 53,4 %. Det finns omkring 400 000 muslimer i Schweiz men av dessa är endast 10 % schweiziska medborgare som har rätt att rösta. Enligt Pratt utgör de schweiziska muslimerna inte ett hot av något slag. En överlägsen majoritet av dem verkar tycka att schweiziska värderingar och islams värderingar inte står i konflikt med varandra. Muslimerna i Schweiz har även i stort sett integrerat sig i samhället trots att många av dem är invandrare som kommit från bland annat Turkiet främst på grund av ekonomiska orsaker.¹³⁴

Pratts beskrivning av muslimerna i Schweiz avviker emellertid från den uppfattning som medierna och några högerinriktade populistiska partier ger av islam och vad minareter uppges representera. Pratt hänvisar till Wolfgang Lienemann¹³⁵ som menar att minareter presenterades som en symbol för muslimsk makt och att byggande av dem kunde ses representera hur islams inflytande i landet växer. Följderna av detta skulle vara att muslimerna skulle kräva att sharia ska vara landets lag, vilket inte är i enlighet med schweizisk lag. Plakat som stödde förbudet mot minareter visade bilder av minareter som liknade missiler för att få folk att se minareter som ett hot om muslimsk makt. Man argumenterade att islam växer och blir starkare som en följd av att kristendomen blir svag. Följaktligen måste man bekämpa islam genom att vara ”starka kristna”. Man förespråkade också idéer om att islam inte hade någon plats i Schweiz och att dess värderingar inte kunde förenas med det schweiziska rättssystemet. Dessutom byggde man upp en oro över att islam skulle utgöra ett hot mot religiös frihet i Schweiz.¹³⁶

Under röstningsperioden verkade förslaget om att förbjuda byggande av minareter vara ganska impopulärt och nästan alla väntade sig att lagförslaget inte skulle godkännas. Kyrkorna i Schweiz såsom den katolska kyrkan, var emot lagförslaget och menade att det

---

¹³³ Pratt 2016d, 213–215.

¹³⁴ Pratt 2016d, 215–218.

¹³⁵ Wolfgang Lienemann är en emeritus professor i systematisk teologi vid Bern universitet. Lienemann har som professor främst studerat kristen etik.

¹³⁶ Pratt 2016d, 218–221.

stred mot religionsfriheten, som är en universell mänsklig rättighet, men som jag redan nämnde användes kristendomen för att motivera lagförslaget. Pratt menar att resultatet indikerar att det finns en rätt stor dold mängd fördomar mot islam inom landet som man tidigare inte var medveten om. Godkännande av lagen ledde till att bilden av Schweiz ändrades internationellt. Schweiz hade länge setts representera tolerans, demokrati och religionsfrihet, men den här lagen är enligt Pratt ett förnekande av dessa värderingar. Enligt Pratt liknar Schweiz i stället länder som Saudi Arabien, där religionsfriheten också är begränsad. I sitt försök att bekämpa islam blir Schweiz det som de försökte bekämpa.¹³⁷

Enligt min tolkning väljer Pratt förbudet mot byggande av minareter i Schweiz som ett exempel på islamofobi av två orsaker. Den islamofobi som finns i Frankrike kunde ha använts i stället. Den första orsaken till att Pratt väljer Schweiz är på grund av att Pratt har ett samarbete med ett universitet i Schweiz och därmed är bekant med landet. Den andra orsaken till att Pratt väljer Schweiz är på grund av situationen i Schweiz och att det förbud som blev en del av grundlagen inte är rationellt. Muslimerna i Schweiz är inte ett hot och de är ganska långt integrerade i samhället. Minareter är inte heller något speciellt viktigt för muslimer jämfört med moskéerna till skillnad från den uppfattning som man verkade ha om minareter. Lagförslaget uppkom alltså som en följd av icke-rationella fördomar och ignorans. Jag har tidigare skrivit om hur ignorans om islam leder till islamofobi.

---

¹³⁷ Pratt 2016d, 222–226.

5 Avslutande diskussion

I den här avhandlingen har jag försökt besvara frågan om hurdan Douglas Pratts syn på kristen extremism mot islam är och hurdan syn Douglas Pratt har på islamofobi. Jag har kommit fram till att Pratt ser exklusivism och fundamentalism som faktorer som kan leda till extremism. Pratt argumenterar även för att Anders Breivik kan räknas som en kristen terrorist. När det kommer till islamofobi menar Pratt att en ny form av islamofobi uppkommer i och med 11 september-attackerna och att denna form av islamofobi delvis byggs upp av ignorans och delvis även av den uppfattning man får av islam från medierna, både traditionella medier och sociala medier. Pratt lyfter fram förbudet mot byggande av minareter i Schweiz som ett exempel på hur nutida islamofobi kan se ut.

Man kan kritisera Pratt för att han presenterar islamofobi och kristen extremism mot islam som ett relativt enkelt problem. Pratt behandlar visserligen relationerna mellan religionerna utifrån en historisk kontext, men är ganska dålig på att förklara varför detta tillsammans med den uppfattning man får av islam i medier gör islamofobi till en utmaning utan någon klar lösning. Pratt verkar även omedvetet vilja ge en överdrivet negativ bild av kristendomen när han behandlar CI¹³⁸ och definierar Breivik som en kristen terrorist. Dessutom är Pratt ibland lite otydlig och talar om kristna extremister i allmänhet utan att ge något specifikt exempel på vilken grupp hans teoretiska tankar gäller. Att Pratt generaliserar en del när det kommer till kristna extremister är intressant, eftersom han är kritisk mot medierna för att de generaliserar när det kommer till islam.

Jag har emellertid inte skrivit något om hur Pratt menar att man kan motarbeta kristen extremism och islamofobi. Delvis beror detta på att min frågeställning inte behandlar lösningar allt för mycket. Det enda Pratt säger om att motarbeta extremism och islamofobi är att interreligiös dialog är nödvändigt. Pratt skriver i sin bok *The Challenge of Islam: Encounters in Interfaith Dialogue* en del om sina åsikter om interreligiös dialog. Pratt menar att dialog kan genomföras med fokus på teologiska ämnen eller med fokus på mera praktiska ämnen. Dialogen kunde behandla gemensamma utmaningar som både kristendomen och islam står inför, till exempel sekularisering. Sekularisering leder till att man värderar individualism mer än kollektivet och gemenskap och detta kan vara ett problem för alla religioner. Sekularisering kan även leda till en form av nihilism, eftersom religion och

---

¹³⁸ Christian identity movement

objektiv sanning avvisas. Pratt menar att kristendomen och islam båda påverkas av sekularisering och att man bör samarbeta för att bekämpa denna utmaning.¹³⁹

Teologisk dialog bör genomföras med eftertanke men dialog är också viktigt, eftersom ignorans är en av faktorerna som leder till islamofobi. Pratt lyfter fram Jesus och Muhammed som ämnen man diskuterar i dialogen mellan kristendomen och islam. I dialogen blir fokus lätt på de skillnader som man ser när man jämför Jesus med Muhammed. Jesus ses inom kristendomen mer som en frälsare och lärare än som en profet trots att han också ses som en profet, medan Muhammed av islam presenteras som en profet, ledare och general. Jesus beskrivs även som Guds son och Guds ord medan Muhammed är en människa som Gud har gett ett uppdrag till. Pratt menar att fokus i religionsdialog lätt blir på skillnaderna mellan religionernas grundare i stället för att fokusera på att de ideologiskt är rätt likadana. Dialog mellan religionerna är även utmanande eftersom det inte finns mycket man kan vara överens när det kommer till religionernas heliga skrifter. Kristendomens lära om treenigheten är i dag fortfarande något som muslimerna inte kan godkänna som monoteism, vilket också gör dialog svårt.¹⁴⁰

Fortsatt forskning om Pratts teologi kunde säkert göras. Jag nämnde i början av min text att Pratt verkar vara mindre känd och att detta är en av orsakerna till att jag valde att studera hans teologi. Man kunde bredda forskningen om Pratts syn på islamofobi eller kristen extremism genom att jämföra hans teologi och tolkningssätt med en kristen teolog från västvärlden för att se vad man finner för skillnader. Detta kunde vara en intressant studie, eftersom de två teologerna skulle komma från olika kontexter med tanke på att Pratt är från Nya Zeeland. Ett annat förslag skulle vara att studera Pratts religionsteologi om islam i allmänhet. Detta skulle troligtvis vara en ganska omfattande studie. Alternativt kunde man studera Pratts syn på ekumenik kritiskt eller hans syn på religionsdialog.

---

¹³⁹ Pratt 2016a, 203–208.

¹⁴⁰ Pratt 2016a, 209–220.

6 Litteraturförteckning

6.1 Primärlitteratur

Pratt, Douglas

2007   *Exclusivism and Exclusivity: A Contemporary Theological Challenge*. Inom *Pacifica: Australian Theological studies*. Volym 20, upplaga 3, s. 291–306.

Pratt, Douglas

2010   *Religion and Terrorism: Christian Fundamentalism and Extremism*. Inom *Terrorism and political violence*. Volym 22, upplaga 3, s. 348–356.

Pratt, Douglas

2013   *Fundamentalism, Exclusivism, and Religious Extremism*. Inom *Understanding Interreligious Relations*, redigerad av: Cheetham David, Pratt Douglas, Thomas David, s. 241–260. Oxford University Press. Oxford.

Pratt, Douglas

2015   *Islamophobia as Reactive Co-radicalisation*. Inom *Islam & Christian Muslim relations*. Volym 26, upplaga 2, s. 205–218.

Pratt, Douglas

2016a   *The Challenge of Islam: Encounters in interfaith dialogue*. Routledge. London.

Pratt, Douglas & Rachel, Woodlock

2016b   *Introduction: Understanding Islamophobia*. Inom: *Fear of Muslims? International Perspectives of Islamophobia*, e-bok, redigerad av Pratt Douglas och Woodlock Rachel, s. 1–18. Springer: Cham.

Pratt, Douglas

2016c   *Islam as Feared Other: Perception and Reaction*. Inom: *Fear of Muslims? International Perspectives of Islamophobia*, redigerad av Pratt Douglas och Woodlock Rachel, s. 31–43. Springer: Cham.

Pratt, Douglas

2016d *Expressing Fear of Islam: The Swiss Minaret Ban. Inom: Fear of Muslims? International Perspectives of Islamophobia*, redigerad av Pratt Douglas och Woodlock Rachel, 213–230. Springer: Cham.

Pratt, Douglas

2018 *Religion and Extremism: Rejecting Diversity*. Bloomsbury Publishing. London.

6.2 Sekundärlitteratur

Allen, Christopher

2016 *Islamophobia*. Routledge. London.

Bangstad, Sindre

2014 *Anders Breivik and the Rise of Islamophobia*. Zed Books. London.

Barakat, Zeina M

2018 *Religion and Extremism: Rejecting Diversity, Douglas Pratt. Inom: Reviews in Religion and Theology*. Volym 25, upplaga 3, s. 543–546.

Barkun, Michael

1997 *Religion and the Racist Right: The Origins of the Christian Identity Movement*. University of North Carolina Press. North Carolina.

Bergwik Staffan, Dirke Karin & Holmberg Linn

2022 *Inledning: Konsten att kontextualisera. Inom: Konsten att kontextualisera: Om historisk förståelse och meningsskapande*, e-bok, redigerad av Bergwik Staffan, Holmberg Linn & Dirke Karin, s. 1–20. Stockholm University Press. Stockholm.

Drury, Abdullah

2018 *A Tribute to Professor Douglas Pratt. Inom Waikato Islamic Studies Review*. Volym 4, upplaga 1, s. 4–6.

Gabriel, Theodore

2008   *The Challenge of Islam. Encounters in Inter-Faith dialogue, Douglas Pratt. Aldershot, Ashgate, 2005. Inom: Comparative Islamic studies. Volym 2, upplaga 2, s. 187–188.*

Kärkkäinen, Veli-Matti

2003   *An Introduction to the Theology of Religions: Biblical, Historical and Contemporary Perspectives. InterVarsity Press cop. Downers Grove.*

Lambert, Robert

2015   *Taking Anders Breivik Seriously as a Political Terrorist. Inom Investigating Terrorism: Current Political, Legal and Psychological Issues, redigerad av Pearse John. John Wiley & Sons, Incorporated. Chichester.*

Mansén, Elisabeth

2022   *Att väva samman allting: Om kontextens kontext. Inom: Konsten att Kontextualisera: Om historisk förståelse och meningsskapande, e-bok, redigerad av Bergwik Staffan, Holmberg Linn & Dirke Karin, s. 183–202. Stockholm University Press. Stockholm.*

Moukdad, Haidar

2007   *The Challenge of Islam: Encounters in Interfaith Dialogue: Douglas Pratt. Inom: Digest of Middle East Studies. Volym 16, upplaga 2, s. 101–102.*

Peterson, Daniel C.

2009   *The Challenge of Islam: Encounters in Interfaith Dialogue – Douglas Pratt. Inom: The Muslim World. Volym 99, upplaga 1, s. 228–232.*

Ruthven, Malise

2005   *Fundamentalism: the Search for Meaning. Oxford University Press. Oxford.*

Taras, Raymond

2012   *Xenophobia and Islamophobia in Europe. Edinburgh University Press. Edinburgh.*

Waardenburg, Jacques

1999   *Muslim Perceptions of Other Religions: a Historical Survey*. Oxford University Press. New York.